

Fyzické tresty na dětech z pohledu pracovníka sociálně-právní ochrany dětí

Eva Kačerová

Bakalářská práce
2013

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Institut mezioborových studií Brno
akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Eva KAČEROVÁ**
Osobní číslo: **H108114**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Fyzické tresty na dětech z pohledu pracovníka
sociálně-právní ochrany dětí**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS "Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách" (IMS 2009). Případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto studijnímu textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím bakalářské práce. S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena:

- na tělesné tresty a práva dětí,
 - na tělesné tresty v rodině, příp. ve škole a jejich vliv na vývoj osobnosti dítěte,
 - na následky tělesných trestů – přenos násilí v rodině a jejich vliv na společnost.
- Součástí práce budou i kazuistiky.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Čačka, O. *Psychologie dítěte*. Tišnov: Sursum, 1997.

Čírtková, L., Vitoušová, P. a kol. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů*. Praha: Grada, 2007.

Kopřiva, P., Nováčková, J. a kol. *Respektovat a být respektován*. Kroměříž: Spirála, 2008.

Matějček, Z. *Výbor z díla*. Praha: Karolinum, 2005.

Saladin-Grizivatz, C. *Rodičovská autorita*. Praha: Portál, 2002.

Vaníčková, E. *Tělesné tresty dětí*. Praha: Grada, 2004.

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Alena Pišková

Katedra sociální pedagogiky

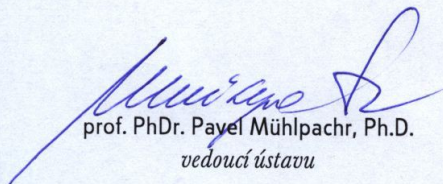
Datum zadání bakalářské práce:

16. března 2012

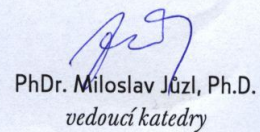
Termín odevzdání bakalářské práce:

30. dubna 2013

V Brně dne 16. března 2012

prof. PhDr. Pavel Mühlpachr, Ph.D.
vedoucí ústavu

PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

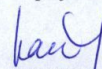
Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použité literatury jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

EVA KAČEROVA¹

Jméno, příjmení studenta

V Brně 15. 3. 2013

Podpis

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, ušije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Užívání fyzických trestů ve výchově je v naší společnosti stále často diskutovanou otázkou, stejně jako návrh na úplný zákaz používání těchto trestů.

Teoretická část bakalářské práce vymezuje základní pojmy, blíže se zabývá fyzickými tresty, zkoumá jejich dopady a následky. Popisuje i alternativy k fyzickým trestům a uvádí názory odborníků na fyzické tresty. V praktické části jsou formou případových studií podrobně popsány případy dětí, které se setkaly s fyzickými tresty ve své rodině, je zde také popsán postup práce pracovníků sociálně-právní ochrany dětí s takto ohroženým dítětem a rodinou.

Klíčová slova: fyzické tresty, děti, rodina, výchova, psychologické tresty, sociálně-právní ochrana, týrání, přenos násilí

ABSTRACT

The use of corporal punishment in the process of upbringing is still a frequently debated topic, as is the proposal for a complete ban of corporal punishment use.

In the theoretical part of this bachelor's thesis, the terminology is being defined and the following study of corporal punishment deals with its impact and consequences. Alternative punishment methods are then presented and views of experts are further investigated. The enclosed field study details interpretation of cases of children experiencing excessive physical punishments in family. Each case is accompanied with a study of actions taken by social and legal care professionals in order to help these children and families.

Keywords: corporal punishment, children, family, upbringing, psychological punishment, social and legal care, abuse, transfer of violence

Poděkování

Děkuji paní PhDr. Aleně Plškové za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytla při zpracování mé bakalářské práce.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

Eva Kačerová

OBSAH

ÚVOD.....	8
1 VÝCHOVA DÍTĚTE.....	10
1.1 ZÁKLADNÍ POJMY A DEFINICE.....	10
1.1 VÝCHOVNÉ STYLY A PROSTŘEDKY.....	13
1.2 SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANA DĚTÍ VE VEŘEJNÉ SPRÁVĚ.....	16
1.3 LEGISLATIVNÍ ÚPRAVA V ČR.....	19
2 FYZICKÉ TRESTY.....	23
2.1 POHLED DO HISTORIE.....	23
2.2 FORMY FYZICKÝCH TRESTŮ	25
2.3 NÁSLEDKY POUŽÍVÁNÍ FYZICKÝCH TRESTŮ.....	26
2.4 DOPADY FYZICKÝCH TRESTŮ – PŘENOS NÁSILÍ.....	27
3 POSTOJE SPOLEČNOSTI K FYZICKÝM TRESTŮM.....	30
3.1 VÝCHOVA DĚTÍ V ČR.....	30
3.2 POSTOJE ODBORNÍKŮ K FYZICKÝM TRESTŮM NA DĚTECH.....	32
3.3 ALTERNATIVY K FYZICKÝM TRESTŮM.....	34
3.4 PRÁCE S DÍTĚTEM S POHLEDU PRACOVNÍKA SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANY DĚTÍ.....	35
4. PRAKTICKÁ ČÁST.....	40
4.1 CÍLE A METODY VÝZKUMU, STANOVENÍ VÝZKUMNÝCH OTÁZEK.....	40
4.2 PŘÍPADOVÉ STUDIE.....	41
4.3 PREZENTACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU.....	63
ZÁVĚR.....	65
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	67
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	70
SEZNAM OBRÁZKŮ.....	71

ÚVOD

Problém používání trestů ve výchově, a to především trestů fyzických, je stále často diskutovanou otázkou v naší společnosti, a to nejen odborné, ale i laické. Je dobré dítě trestat, nebo je lepší nechat věcem volný průběh? A pokud dítě trestáme, jak bychom ho měli trestat, aby trest měl pro něj smysl?

V úvodu bakalářské práce bych chtěla vyjádřit svůj vlastní postoj k užívání fyzických trestů ve výchově dětí. Nepatřím k zásadním odpůrcům těchto trestů ve výchově, jsem toho názoru, že jsou situace, kdy jsou pro dítě nejsrozumitelnějším výchovným zásahem, jen je třeba vědět, kdy jich můžeme použít a hlavně v jaké míře.

Na problematiku používání fyzických trestů ve výchově se zaměřuji ze dvou důvodů. Jednak proto, že jsem sama rodičem dvou malých dětí a za druhé proto, že pracuji jako pracovník sociálně-právní ochrany dětí na úřadě městské části v Brně. Ve své práci se tak setkávám s rodinami, kde jsou fyzické tresty na denním pořádku a kde bohužel mnohdy dojde k překročení hranice přiměřeného fyzického trestu a dítě je ve své vlastní rodině ohroženo tělesným týráním.

Práce s takto ohroženým dítětem je dlouhotrvající a dotýká se celé rodiny – rodičů i sourozenců. Potvrzuje se zde totiž stará zkušenost, která říká, že násilí plodí násilí. Děti vystavené násilí ve vlastní rodině jsou útočnější vůči svým vrstevníkům i dospělým již v průběhu dětství.

V bakalářské práci bych proto chtěla popsat, jaký trest uložený rodičem je ještě legální a v rámci tzv. rodičovské zodpovědnosti, neboť rodiče mají právo při výchově dětí použít přiměřených výchovných prostředků. Současně bych se chtěla zaměřit na to, co vše vede rodiče k užívání nepřiměřených fyzických trestů, jaké mohou být následky takového

jednání a jak je mnohdy těžké při práci s rodinou a trestaným dítětem znovuobnovit narušené vztahy v rodině.

Právě popis práce pracovníků sociálně-právní ochrany dětí s takto ohroženou rodinou tvoří závěr teoretické části bakalářské práce. Část praktickou pak představuje soubor případových studií, kde se zaměřím na případy dětí ze své praxe pracovníka sociálně-právní ochrany dětí, které se setkaly s fyzickými tresty ve své rodině. Chtěla bych zde poukázat na rozmanitost příčin a důvodů, pro které byly děti v rodině trestány a uvést, jaké byly dopady fyzických trestů na jejich další vývoj a vůbec celou rodinu.

1 VÝCHOVA DÍTĚTE

1.1 Základní pojmy a definice

Výchova

Výchova je zpravidla chápána jako záměrné a cílevědomé působení rodičů, učitelů, vychovatelů či různých výchovných institucí, a to na vychovávané, zejména děti. Směřuje vždy k nějakému výchovnému cíli, a to za působení určitých výchovných prostředků a metod. Výchova bývá často označována jako nejsložitější proces.

Různá pojetí výchovy byla ovlivněna sociokulturními podmínkami, různými koncepcemi pojetí člověka, někteří autoři chápou výchovu jako plně řízený proces ovlivňování člověka pedagogem nebo institucí, jiní kladou důraz na samotnou osobu vychovávaného, jako subjektu vlastního formování. V průběhu dalšího vývoje působí na člověka kromě výchovy i prostředí.

Jako: „*záměrné, více či méně systematické rozvíjení citových a rozumových schopností člověka, utváření jeho postojů, způsobů chování, v souladu s cíli dané skupiny a kultury*“ definuje výchovu Hartl ve svém Stručném psychologickém slovníku. (Hartl, 2004, s. 294)

Naproti tomu Průcha uvádí, že výchova je: „*proces záměrného působení na osobnost člověka s cílem dosáhnout pozitivních změn v jejím vývoji.*“ (Průcha a kol., 2003, s. 277) V pedagogickém pojetí se tak výchova stává hlavní složkou procesu socializace, tedy celoživotního procesu, v jehož průběhu si jedinec osvojuje specificky lidské formy jednání a chování a začleňuje se tak do společnosti. Realizuje se především sociálním učením.

Kohoutek definuje výchovu jako široce založený komplexní a celoživotní společenský proces ovlivňování osobnosti, jehož žádoucím výsledkem je rozvinutá harmonická osobnost. Tohoto optimálního výsledku však nedosahuje poměrně velké množství dětí. Dochází tak k disharmonickému vývoji osobnosti pod vlivem mnoha různých faktorů.

Výchova není možná bez požadavků, správná výchova akceptuje jednak osobnost vychovávaného, jeho potřeby, je přiměřeně autoritativní, cílevědomá, jednotná a vedoucí k sebevýchově. (Kohoutek, 2006, s. 31)

Rodinná výchova

Zaměřím se nyní na výchovu rodinnou, neboť rodina stojí na počátku rozvoje osobnosti a má možnost ovlivnit jedince v rozhodující fázi. Její význam je především v oblasti emocionální, a to zejména po celé období předškolního věku, poté může její význam, v souvislosti s nástupem dítěte do školy a příchodem dalších výchovných činitelů, slábnout. Výchova dítěte v rodině je proces jedinečný a složitý zároveň, ovlivňuje ho řada faktorů, jako je věk rodičů, struktura rodiny, její podmínky ekonomické apod. Za nezbytnou podmínku úspěšné výchovy je však považována láska a respekt k dětem.

Jednat s dětmi se učíme především od svých vlastních rodičů. S velkou pravděpodobností budeme mít sklon vychovávat své děti tak, jak jsme byli sami vychováváni. Výchovné praktiky se přenášejí z rodičů na děti, což se ale týká i toho, jak dětem projevujeme svou citovou náklonnost, i to, jak se jim věnujeme. Vztah mezi rodiči a dětmi je tedy dán tradicí, kulturou a vším, co jsme sami na sobě zažili a v čem jsme vyrostli.

Každý z rodičů má nezastupitelnou roli v optimalizaci adaptace na sociálních podmínkách, ať už jde o bezprostřední mezilidské vztahy nebo respekt k zákonům a autoritám. Je třeba, aby si dítě v rodině osvojilo i zdravý vztah k autoritě – tj. ne vzdorovitý, ani otrocky

podrobný. K vyvážené rodinné atmosféře, jejíž součástí je i soužití sourozenců, patří i soulad míry svobody a povinností. (Čačka, 1997, s. 111-113)

Vágnerová uvádí, že: „*Výchova dítěte je v podstatě usměrňováním jeho přirozené aktivity a omezováním bezprostředního uspokojování potřeb, resp. vytvářením sociálně žádoucích způsobů jejich uspokojování, proto často přináší frustrující situace. To, zda je dítě zpracuje pozitivně a využije jich pro svůj rozvoj, záleží na celkovém emočním klimatu, v němž výchova probíhá, a na tom, zda je jednání dospělého pro dítě srozumitelné a předvídatelné.*“ (Vágnerová, 2002, s. 32)

Na otázku, jak vytvářet u dětí užitečné návyky a vést je k odpovědnosti, Matějček uvádí: „*Posilovat všechno nesobecké v dítěti a vést je tak, aby bralo na vědomí a přijímalo práva a zájmy druhých dětí.*“ (Matějček, 1996, s. 102). Klade zde opět důraz na věk předškolní, který by rozhodně neměl být ve výchově promeškán. Je to doba, kdy se rozvíjejí prosociální vlastnosti, jako je souhra, součinnost, soucit, spolupráce, atd. Zde se kladou základy přátelství, odpovědnost jednoho za druhého, tak důležitých věcí pro pozdější lidské vztahy.

Chybovat ve výchově je však normální, jak píše Rogge: „*kdo chce vychovávat bezchybně, plete si výchovný vztah s vrcholovým sportem. Vědomí toho, že mohu udělat chybu, zbavuje tíže, uvolňuje. Mohu se za své chyby omluvit. Problémy ve výchově jsou normální – chyby k ní patří. Výchova je společnou cestou, která se utváří teprve při chůzi, běhu a pochodu.*“ (Rogge, 2007, s. 8-9)

Ke stejnému závěru se staví i Prekop ve své knize I rodiče by měli dělat chyby, píše však, že chyby v systému rodiny je třeba rozeznat včas, a to například v postoji rodičů a dětí v systému rodiny: manželský pár zaujímá první místo. Dítě je na místě druhém. V žádném případě nesmí stát mezi rodiči. (Prekop, 2010, s. 81)

Výchovné cíle

Jsou výchovné cíle „životní“ anebo takové, které si stanovíme z týdne na týden. Ve výchovných cílech má být vždy nějaký systém – pořadí důležitosti, i když si to mnohdy ani neuvědomujeme. Často totiž jednáme ve výchově spontánně, dle svého temperamentu, než podle pedagogických pouček, proto dokud nejsou s dětmi žádné potíže, moc na výchovu nemyslíme, když se ale přestává dařit, začneme uvažovat nad výchovným postupem. Základními formovacími postupy tu jsou:

- stimulace – neboli upevnění správného jednání a hledání motivů, které jej podpoří
- inhibice – potlačení nežádoucího jednání a odstranění motivů, které jej vyvolávají.

Jak uvádí Vaníčková: „*cílem výchovy je vychovat „hodné“ dítě. Co je to „hodné“ dítě? Je to dítě, které nedělá do, co by nemělo dělat, ale naopak dělá to, co by mělo dělat, je opatrné, milé a slušné, je schopné přizpůsobit své chování sociální situaci a na veřejnosti neprovádí nic nepředvídaného. Takové dítě lze dobře vychovat pozitivní výchovou, výchovou, ve které převažují odměny.*“ (Vaníčková, 2004, s. 23)

1.1 Výchovné styly a prostředky

Výchovný styl bývá definován jako souhrn záměrných i spontánních způsobů chování vychovatele k vychovávanému. (Průcha a kol., 2003, s. 279)

Výchovný styl, neboli způsob výchovy, se odvíjí od emočních vztahů mezi dětmi a dospělými, od jejich způsobu komunikace, velikosti požadavků na dítě, způsobu jejich kladení a kontroly. Výchovný styl se projevuje také volbou výchovných prostředků a tím, jak na ně dítě reaguje.

Můžeme rozlišit tři základní způsoby výchovy:

- 1) styl autokratický (autoritativní, neboli dominantní) – při tomto stylu vedení jsou málo respektovány potřeby a přání dětí, vychovatel hodně rozkazuje, trestá a hrozí, má pro děti málo porozumění, zároveň jim poskytuje málo samostatnosti. Tam, kde je autorita založená na strachu a je ve výchově nadměrně uplatňovaná, vyvolává u dětí opět strach, pocit ohrožení a vnitřní vzdor,
- 2) styl liberální – jde o slabé vedení, vychovatel řídí děti málo nebo vůbec, neklade přímo požadavky, pokud ano, nepožaduje jeho důsledné plnění,
- 3) styl demokratický (sociálně integrační) – působí spíše příklady, vysvětlováním než častými tresty a zákazy. Důraz je kladen na respektování dítěte a jeho svobodné rozhodování.

Jak výchova autoritativní, tak i liberální často selhává a to proto, že k přísným trestům řada rodičů sahá v okamžiku rozrušení, hněvu a vzteku a bez vysvětlení, přísná výchova tak vytváří klima citového chladu. Stejně i výchova volná, kdy rodiče přivírají oči před drobnými prohřešky, tolerují a ustupují před požadavky dětí, které jsou mnohdy v rozporu s jejich potřebami, a tak se dětem ze života vytratily tolik potřebné hranice. Dnes tedy odpadá diskuze, zda dítě vychovávat tak či onak, jednoznačně se ale potvrdila zkušenost, že základním výchovným pravidlem musí být přesně vymezené limity a důslednost. (Vaničková, 2004, s. 22-23)

Matějček uvádí, že charakteristickým rysem výchovy je právě „zaměření“, které je určováno představou vychovatele, k jakým změnám v chování dítěte by mělo dojít a v jakých formách by se mělo toto chování ustálit. Podněty z prostředí, které jsou k takovému cíli záměrně uváděny v činnost, jsou tzv. „výchovné prostředky“ (Matějček, 2000, s. 14)

Co vše ovlivňuje naši výchovu a výchovné prostředky? Je to určitě osobnost vychovatele. Porozumět jeho výchovným praktikám znamená porozumět jeho osobnosti. Je také známé rčení, že chování mnohých nevychovaných dětí pochopíme někdy teprve tehdy, když pochopíme dětství jejich rodičů. Jednáme také podle své okamžité nálady, celkového duševního stavu. Dále je to aktuální společenská situace, ve které se právě nacházíme. Jinak se chováme, když jsme s dítětem sami doma a jinak např. na návštěvách nebo veřejných prostranstvích. Také naše postoje k výchovným metodám ovlivňují naše výchovné prostředky. Tedy to, jaké máme zkušenosti z vlastního dětství, čeho jsme se báli, nebo co nám naopak působilo radost. A konečně také sama osobnost dítěte je to, co určuje naše výchovné postoje, protože každé dítě je individualitou a máme-li s různými dětmi dosáhnout stejného cíle, musíme s nimi jednat různě. Jsou totiž děti, pro které např. jeden pohledek může znamenat vážný duševní otřes a jiné jej naopak přijmou jako úlevu.

Častými výchovnými prostředky jsou tradičně odměny a tresty – čeho užívat více, odměn, nebo trestů? A jaké mají účinky? Nejprve je třeba si však uvědomit, že trest není to, co pro dítě jako trest vymyslíme, ale to, co dítě jako trest prožívá, tedy ten nepříjemný pocit, kterému se chce pro příště vyhnout. Stejně tak odměnou pro dítě ve výchově není to, co jsme si jako odměnu vymysleli, ale co dítě jako odměnu přijímá.

Trest může špatné chování u dítěte jen zastavit, odměna ale buduje to správné. Jestliže dítě udělá něco nesprávného a vždy přijde jen trest a nic víc, naučí se sice něco nedělat, ale tím se ještě nenaučí dělat to, co je správné. Proto je třeba pomáhat rodičům a ukázat jim i možnosti metod odměn, které jsou zdrojem posilování žádoucího chování.

Každý trest má tři funkce, a to:

1. napravit škodu – tedy způsobilo-li dítě svým chováním nějakou škodu na věci či újmu osobě, měla by tato škoda být trestem napravena, nahrazena,
2. zabránit opakování – trest se používá ke korekci chyby na principu učení špatnou zkušeností,

3. zbavit viníka pocitu viny – toto zproštění viny je nedílnou součástí trestu a doporučuje se tuto část neodkládat, protože prožívání pocitu viny je velmi bolestivé a mělo by být záležitostí krátkodobou. (Vaničková, 2004, s. 34-35)

Jak odměny, tak i tresty by měly být samozřejmě přiměřené nejen osobnosti dítěte, ale i jeho věku. Platí zde obecná zásada, že s postupujícím věkem dítěte ztrácejí účinnost výchovné prostředky, které jsou spojené s nějakými tělesnými pocity – ať už příjemnými nebo nepříjemnými. Naopak větší význam zde má ocenění, pochvala, nebo domluva či pokárání. Výchovné prostředky mají být dítěti vždy srozumitelné, a to se týká především trestu. V odměnách ani trestech se nemá přehánět, např. nepřiměřené fyzické trestání mnohdy hraničí s fyzickým týráním dětí, jak ostatně popisují v praktické části své práce. V těchto případech sice dojde k použití neadekvátního fyzického trestu, podstatné ale je, že se jedná o situaci výjimečnou, ojedinělou, kdy bývá míra násilí překročena jen mírně. Dítěti sice není ublíženo zásadním způsobem, ale i tak s takovým provedením trestu nelze souhlasit.

Závěrem bych zde chtěla citovat prof. Matějčka, který ve své knize *Po dobrém, nebo po zlém?* uvádí, že: *„Život je natolik složitý, že i v odměřování výchovných prostředků, jako jsou odměny a tresty, musíme postupovat uvážlivě, taktně, citlivě. A to ovšem nejde bez vřelého citového vztahu k dítěti. Připomeňme si proto na závěr starou pedagogickou zkušenost: Dobře může potrestat dítě jenom ten, kdo je má rád.“* (Matějček, 2000, s. 45-46)

1.2 Sociálně-právní ochrana dětí ve veřejné správě

Sociálně-právní ochrana dětí, jako odvětví veřejného práva, má v České republice svoji dlouholetou tradici, i když je zřejmé, že v minulosti měla s ohledem na společenské i historické podmínky trochu jiný význam než dnes. Sociálně-právní ochrana dětí sice patří do oblasti veřejného práva, ale velice často se prolíná i do práva soukromého. Tato ochrana

se přitom nevztahuje jen na děti s trvalým pobytem v České republice, ale na všechny, které se na našem území ocitnou.

Dnes nemusí orgány sociálně-právní ochrany dětí řešit ochranu dětí před hrozbou různých epidemií, nebo jim pomáhat při válečných útrapách. Zůstal zde ale problém dětí opuštěných, bez domova, nebo nově dětí komerčně sexuálně zneužívaných či dětská prostituce. Stejně tak se sociálně-právní ochrana dětí nevztahuje jen na děti zanedbávané, opuštěné nebo ty, které nemohou vyrůstat ve vlastní rodině. Sociálně-právní ochrana představuje v současné době i řešení složitých situací, ve kterých se děti nacházejí např. v důsledku velké pracovní vytíženosti rodičů, kteří pak dětem nedostatek času a zájmu o ně vynahrazují velkým finančním obnosem, nebo naopak řešení nepříznivých situací vzniklých v důsledku nezaměstnanosti rodičů. Do složitých situací se dostávají i děti, jejich rodiče řeší své partnerské neshody rozchodem a nejsou schopni se dohodnout na úpravě péče o ně a o děti se potom přetahují. V nepříznivé situaci se ocitají i děti, jejich rodiče jsou buď úzkostně starostliví nebo naopak velice nedbalí v péči o jejich zdraví.

Toto vše jsou situace, kdy se orgánům sociálně-právní ochrany dětí, vystupujících v roli opatrovníka či poručníka dítěte, přiznává velká odpovědnost za osud těchto dětí, přitom právní nástroje, které mohou využívat, jsou často zejména pro neukázněnost rodičů, jejich neochotu či neschopnost mezi sebou v zájmu dětí komunikovat, bohužel neúčinné.

Sociálně-právní ochrana tedy nastupuje zejména tam, kde z nějakého důvodu selhává rodičovská zodpovědnost. Co je to rodičovská zodpovědnost je definováno v § 31 zák. č. 94/1963 Sb. o rodině, ve znění pozdějších právních předpisů. Zde se uvádí, že:

„Rodičovská zodpovědnost je souhrn práv a povinností:

a) při péči o nezletilé dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj,

b) při zastupování nezletilého dítěte,

c) při správě jeho jmění.“ (zák. č. 94/1963 Sb.)

Sociálně-právní ochrana dětí je upravena zejména zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších právních předpisů. Ten vymezuje sociálně-právní ochranu dětí v § 1 jako:

- a) ochranu práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu,*
- b) ochranu oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění,*
- c) působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny*
- d) zabezpečení náhradního rodinného prostředí pro dítě, které nemůže být trvale nebo dočasně vychováváno ve vlastní rodině. (zák. č. 359/1999 Sb.)*

Dále bych zde chtěla ještě citovat ustanovení § 5 zákona č. 359/1999 Sb., kde se uvádí, že: *„Předním hlediskem sociálně-právní ochrany je zájem a blaho dítěte, ochrana rodičovství a rodiny a vzájemné právo rodičů a dětí na rodičovskou výchovu a péči. Přitom se přihlíží i k širšímu sociálnímu prostředí dítěte.“* (zák. č. 359/1999 Sb.)

K hlavním principům sociálně-právní ochrany tedy patří, kromě výše uvedeného, i to, že se poskytuje všem dětem bez rozdílu, bez jakékoliv diskriminace podle rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnostního, etnického nebo sociálního původu. Sociálně-právní ochrana se poskytuje bezplatně, všem dětem mladším 18 let. Stát je odpovědný za ochranu dětí před tělesným nebo duševním násilím, za ochranu jejich zdravého vývoje z hlediska fyzického, psychického a mravního.

Orgány na úseku ochrany dítěte jsou soudy, Ministerstvo práce a sociálních věcí, krajské a obecní úřady, obecní úřady s rozšířenou působností a ve vztahu k zahraničí také Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí v Brně. Hlavním pravidlem pro činnost těchto orgánů je princip preventivního působení na rodinné vztahy. Cílem sociálně-právní ochrany dětí je sanace rodiny.

Velmi významné je také ustanovení § 8 zák. č. 359/1999 Sb., které zajišťuje dítěti právo obracet se na příslušné orgány a zařízení sociálně-právní ochrany se žádostí o ochranu, a to i bez vědomí rodičů.

Dítě, které je schopno formulovat své vlastní názory, má právo je svobodně vyjadřovat při projednávání všech záležitostí, které se ho dotýkají. Také rodičům a jiným osobám odpovědných za výchovu dítěte se zajišťuje právo obracet se s žádostí o pomoc na orgány sociálně-právní ochrany.

V závěru této podkapitoly považuji za důležité uvést ještě jednu změnu, ke které došlo v souvislosti s poslední novelizací zákona o sociálně-právní ochraně dětí, která platí od 1. 1. 2013, a to, že byla zrušena povinnost poskytovatele zdravotních služeb zaslat obecnímu úřadu s rozšířenou působností záznam o ošetření dítěte v případě podezření z týrání dítěte, zneužívání dítěte nebo ze zanedbávání péče o ně.

1.3 Legislativní úprava v ČR

Základními právními předpisy, které zavazují stát a ostatní orgány a instituce k poskytování sociálně-právní ochrany dítě jsou Ústava České republiky, Listina základních práv a svobod a Úmluva o právech dítěte.

V souvislosti s výkonem sociálně-právní ochrany je třeba zmínit článek 4 Ústavy ČR, podle kterého jsou základní práva a svobody pod ochranou soudní moci.

V Listině základních práv a svobod je pak stěžejní článek 32, který je celý věnovaný rodině a dětem. Rodičovství a rodina jsou pod ochranu zákona. Zvláštní ochrana dětí a mladistvých je zaručena. Péče o děti a jejich výchova je právem rodičů, děti mají právo

na rodičovskou výchovu a péči. Práva rodičů mohou být omezena a nezletilé děti mohou být od rodičů odloučeny proti jejich vůli jen rozhodnutím soudu na základě zákona.

Z výše uvedeného tedy vyplývá, že sociálně-právní ochrana může být prováděna pouze tak, aby nebyly porušeny výše uvedené ústavní principy.

Úmluva o právech dítěte, která byla přijata 20. 11. 1989 Valným shromážděním OSN, je součástí našeho právního pořádku a zavazuje státy, které jsou smluvní stranou této úmluvy, respektovat a zabezpečit práva stanovená touto úmluvou každému dítěti. Konkrétně v článku 2 Úmluvy o právech dítěte se uvádí ochrana dítěte před všemi formami diskriminace nebo trestání, které vyplývají z postavení, činnosti, vyjádřených názorů nebo přesvědčení jeho rodičů, zákonných zástupců anebo členů rodiny. Dále pak v článku 19 Úmluvy o právech dítěte je stanoveno, že státy činí všechna opatření k ochraně dětí před jakýmkoli tělesným či duševním násilím, urážením nebo zneužíváním, včetně sexuálního zneužívání, zanedbáváním nebo nedbalým zacházením, trýzněním nebo vykořisťováním.

Mimo zákona o sociálně-právní ochraně dětí, kterému jsem se podrobněji věnovala v předcházející podkapitole, je dalším významným právním předpisem v této oblasti zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších právních předpisů. Ten v části druhé vymezuje pojem rodičovská zodpovědnost, mimo jiné se zde také uvádí, že rozhodující úlohu ve výchově dětí mají rodiče, ty pak mají být osobním životem a chováním příkladem svým dětem. Dítě je povinno své rodiče ctít a respektovat. Rodiče také mají právo použít přiměřených výchovných prostředků tak, aby nebyla dotčena důstojnost dítěte a jakkoli ohroženo jeho zdraví, tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj.

K dalším právním předpisům, vztahujícím se k sociálně-právní ochraně dětí, pak patří zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním soudním řízení, zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, nebo zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže.

Trestněprávní ochranu nezletilých dětí před týráním zajišťuje výše uvedený trestní zákoník, a to v ust. § 198 Týránění svěřené osoby. Pod pojmem „týránění“ se rozumí „zlé nakládání s osobou, vyznačující se vyšším stupněm příkoří (může jít o bití, pálení či jiné tělesné poškozování, ale i psychické a sexuální násilí, vydírání nebo zneužívání, vyhrožování, nucení k ponižujícím úsluhám, k žebrotě nebo činnostem, které týranou osobu neúměrně fyzicky nebo psychicky zatěžují apod.). Týránění se týká osob blízkých a jiných žijících ve společném obydlí.“ (www.domacinasili.cz/pravni-uprava/trestni-zakonik-tyrani-osoby-zijici-ve-spolecnem-obydli-199/)

V prvním odstavci § 198 trestního zákoníku se uvádí: „Kdo týrá osobu, která je v jeho péči nebo výchově, bude potrestán odnětím svobody na jeden rok až pět let.“ Odstavec druhý téhož paragrafu, pak zpřísňuje trest na dvě léta až osm let, a to v případě spáchání výše uvedeného činu zvláště surovým nebo trýznivým způsobem, způsobí-li takovým činem těžkou újmu na zdraví, spáchá-li takový čin nejméně na dvou osobách, nebo páchá-li takový čin po delší dobu. V třetím odstavci je pak uvedeno, že odnětím svobody na pět až dvanáct let bude potrestán ten, kdo způsobí výše uvedeným činem těžkou újmu na zdraví nejméně dvou osob, nebo smrt.

Toto ustanovení v trestním zákoníku poskytuje ochranu ale nejen osobám nezletilým, tedy dětem, ale všem osobám, které jsou odkázány na péči jiných osob, což jsou mimo děti i rodiče či prarodiče, o které se naopak starají jejich potomci.

Na nepřiměřené jednání dospělé osoby vůči dítěti, které spočívá např. v páchání násilí na dítěti ale nelze jej pro jeho nižší intenzitu kvalifikovat jako trestný čin, pak pamatuje zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích. Ten v par. 49 – přestupky proti občanskému soužití – uvádí v odst. 1. písm. c), že přestupku se dopustí ten, kdo úmyslně naruší občanské soužití vyhrožováním újmou na zdraví, drobným ublížením na zdraví, nepravdivým obviněním z přestupku, schválnostmi nebo jiným hrubým jednáním.

Závěrem bych chtěla uvést, že většina tělesných trestů nenaplnuje skutkovou podstatu trestného činu týrání svěřené osoby, ale i takové případy existují, jak také uvádím v praktické části své práce.

2 FYZICKÉ TRESTY

2.1 Pohled do historie

Význam odměn a trestů ve výchově je stále stejný, jen v různých dobách a společnostech se jedno nebo druhé více či méně uplatňuje a praktikuje. Jinak se vychovávaly děti ve starém Řecku a jinak v Římě. Právě v antickém Řecku se rozvinuly vyspělejší výchovné systémy, nad pojetím výchovy se zde zamýšlelo mnoho filozofů (Sokrates, Platón, Aristoteles) a můžeme zde najít i základy pedagogiky.

Nový pohled na výchovu přineslo křesťanství a zejména pak období renesance a humanismu. Zde nelze nezmínit J. A. Komenského, pedagoga, který svým dílem položil základy novodobé pedagogiky. Komenský vysoce hodnotí význam výchovy. Zdůrazňuje, že: *„základním didaktickým požadavkem je přirozenost, tedy požadavek, aby se výchova vzdala všech násilných metod a respektovala přirozený vývoj dítěte“*. O samotném trestu Komenský říká, že každý trest veden hněvem, prchlivostí a nenávisí je chybou, a naopak trestat se má s upřímností tak, aby trestaný pocítil, že trest je míněn v jeho dobro. Stejně tak varuje před častým používáním přísných trestů včetně tělesných. (Vaničková, 2004, s. 17)

V 18. století ve Francii své názory na výchovu vyjádřil J. J. Rousseau v pedagogickém románu Emil čili o výchově. Základním rysem jeho pedagogiky je citlivý vztah k dítěti, láska k dítěti. Jeho pokračovatelem je v 19. století švýcarský pedagog J. H. Pestalozzi, v Německu potom J. F. Herbart. Ruský pedagog a spisovatel L. N. Tolstoj se do dějin pedagogiky zapsal především svou myšlenkou „volné školy“, bez napomínání a trestů.

Tělesný trest v obecné rovině považovaný jako vykonání spravedlnosti tím, že bylo postiženo porušení kázně, měl nejčastěji podobu bití (mrskání, bičování, rány holí). Na našem území byly tělesné tresty v této podobě zrušeny v roce 1867. Tento rok byl tedy významným milníkem, který představuje zlom v odmítnutí společenské a kulturní

akceptace tělesného trýznění včetně dětí. Od tohoto roku nebylo ve školských zařízeních dovoleno tělesné trýznění dětí, nicméně tělesné tresty „lehčího“ rázu byly dále akceptovány. (Vaníčková, 2004, s. 17)

Devatenácté století znamená další příliv citovosti do rodinného života, stále ale zůstává důraz na disciplínu dětí a autoritu otce. Od počátku 20. století dochází k oslabování důrazu na poslušnost, zdůrazňuje se „rozumovost“ výchovy a vytváření správných návyků dítěte. V tomto období ale vzniká také řada pedagogických směrů, které na rozdíl od tradiční pedagogiky preferují individuální výchovné cíle, nové pojetí výchovy a především pedocentrický přístup k výchově.

V Evropě i v USA vznikají pokusy o nový model školy (daltonský plán, škola montessoriovská, waldorfská, jenská, freinetovská atd.) jejichž společným rysem je důraz na žákovu i učitelovu svobodu, rozvoj samostatnosti a netradičních forem a metod vyučování. (Jůva, 1995, s. 44)

Názory na dítě a jeho výchovu podrobně zkoumal u nás v průběhu 19. a 20. století J. Langmeier. Srovnával knihy o výchově v rodině vycházející u nás v letech 1850 až 1962. Nejprve převažovaly moralizující názory, děti mají být naprosto poslušné a nedostatkům v chování je nutno předcházet přísnou kázní od nejútlejšího věku. Poté je vyžadována uvědomělá kázeň, ne slepá poslušnost. Zamítají se tělesné tresty. Po roce 1950 se postupně klade důraz na význam emočních vztahů v rodině a láskyplnou mateřskou péči. (Čáp, Mareš, 2001, s. 317)

Dosavadním vrcholem celého vývoje v pojetí dětství a přístupu k němu je přijetí mezinárodní Úmluvy o právech dítěte podepsané v roce 1990.

2.2 Formy fyzických trestů

Vaničková definuje tělesný trest jako úmyslné či záměrné způsobení bolesti atakem na tělo pro kázeňský přestupek. (Vaničková, 2004, s. 31)

Fyzický trest je jednoduchý výchovný zásah, který má ve výchově své místo, ale současně by měl být užíván s rozvahou. Fyzické tresty by měly být tou poslední volbou co se týče forem trestání, přesto jsou v naší společnosti užívány ve výchově poměrně často. Jsou však také situace, kdy je opravdu dobré dát dítěti pocítit tělesnou převahu. Jde však o to, abychom to často nepřeháněli a také umět situaci dobře odhadnout, kdy je to třeba a kdy už ne. (Matějček, 2000, s. 88-90)

Fyzický trest je funkční zejména u malých dětí, kde se zapojuje princip klasického podmiňování – např. chuť vběhnout do silnice se propojí s bolestivým zážitkem. Výchovný zásah pomocí tělesného trestu je tedy v této době pro dítě poměrně nejsrozumitelnější formou. Ve školním věku pak fyzické tresty pomalu přestávají mít smysl a ve starším školním věku už rozhodně mnoho nezmohou. Stávají se pak spíše demonstrací síly a moci ze strany rodičů a zpravidla nefungují tak, jak by si rodiče představovali.

Formy fyzických trestů jsou rozmanité – nejpoužívanější bývá pohlavek, facka, výprask rukou nebo nějakým předmětem, kopance, rány do zad, odhození, tahání za vlasy apod. Je však velký rozdíl, plácne-li dítě přes ruku, nebo dáme-li mu výprask řemenem nebo gumovou hadicí. Tady již fyzické trestání přechází do tělesného týrání dítěte a může zanechat vážné následky. Mezi specifické známky tělesného trestání, které již hraničí s tělesným týráním, patří např. mnohočetné modřiny různého stáří, ve tvaru pruhů, škrábance, rány na neobvyklém místě, poranění měkkých tkání, popáleniny nebo opakované zlomeniny, často spontánně zhojené. (Vaničková, 2004, s. 41)

2.3 Následky používání fyzických trestů

Tradičně se předpokládá, že fyzické tresty působí zastrašujícím způsobem, vyvolávají strach, který vede dítě k tomu, aby nepokračovalo v nežádoucím chování. Zkušenosti však ukazují, že strach působí jen omezenou dobu a potrestané dítě tak může spolu s pocitem strachu prožívat i frustraci, ponížení, znehodnocení nebo touhu po pomstě.

Následky takového traumatu se mohou projevit ve vývoji dítěte různým způsobem. Záleží zde na jeho věku, adaptačních a obranných mechanismech, které ke zvládnutí traumatu používá. Dítě může také reagovat příznaky posttraumatické stresové poruchy- uzavřít se do sebe a tvářit se, jako by se nic nestalo. Často se také vyskytují problémy s učením, pasivita, psychosomatické obtíže – bolesti hlavy, břicha. Může docházet k pocitům viny a sebeodsuzování a sníženému sebehodnocení.

Trauma postupem času nemizí, spíše se transformuje do specifické osobnostní struktury lidí, kteří v budoucnosti nějakým způsobem opakují tato stará emoční zranění v současných vztazích. (Gjuričová, 2000, s. 22)

Jak uvádí Malá, také poruchy chování a emocí se začátkem obvykle v dětství a v adolescenci, tvoří v ambulantní praxi jednu z nejčastěji vykazovaných diagnóz pedopsychiatra. Mezi základní potřeby malého dítěte patří možnost časného sociálního kontaktu s důvěrně známými lidmi, opřena o citový vztah, potřeba získat pocit bezpečí, ochrany a životní jistoty. Poruchy příchylnosti jsou problémem duševního strádání dětí vyrůstajících v prostředí abnormálně chudém na podněty smyslové či citové. K deprivacním okolnostem může dojít jak u dětí opuštěných, tak i v rodinách, kde jsou chyby v citové a sociální sféře. (Malá, 2002, s. 92)

„Následkem může být Reaktivní porucha příchylnosti v dětství – vzniká při nevhodném pečování o dítě, buď jde o jeho zanedbávání, nadměrné trestání, týrání nebo sexuální zneužívání, jindy jen o neschopnost dospělého reagovat na dětské potřeby. Vždy je narušena vazba mezi dítětem a pečovatelem.“ (Malá, 2002, s. 95)

Jak jsem již uváděla, na vývoji osobnosti se podílí kromě výchovy i dědičnost a prostředí v různých směrech v různém rozsahu. Strádání v oblasti uspokojování potřeb nazýváme deprivací (sociální, emocionální, kognitivní). Také způsobem výchovy přenášejí deprivantské rysy z generace na generaci mohou vzniknout z některých dětí, nikoli ze všech, deprivanti. Ukazuje se, že značné množství zjevného i skrytého nepřátelství těchto dětí je odrazem osobních problémů z dětství, jako např. špatné zacházení s dítětem rodiči apod.

Kohoutek definuje výchovu deprivanční jako: *„takový způsob péče o dítě, při kterém dítě strádá, a to nejčastěji citově, ale i smyslově, rozumově, atd.“ (Kohoutek, 2000, s. 247)*

O duševním poranění v dětském věku píše ve své knize Vzpoura deprivantů i Koukolík a Drtilová. Jsou významným vlivem vedoucím jak ke vzniku poruch osobnosti a chování, tak ke vzniku rozmanitých duševních onemocnění. Příkladem dlouhodobého opakovaného duševního poranění je fyzické, psychické nebo pohlavní zneužívání. Společnými následky jsou vracejí se vzpomínky, opakující se druhy chování, strach a změna postojů k lidem, budoucnosti a životu. (Koukolík, Drtilová, 1996, s. 156-159)

2.4 Dopady fyzických trestů – přenos násilí

S názorem, že negativní dopady zejména nepřiměřeného fyzického trestání mohou přetrvávat až do dospělosti, se ztotožňuje většina autorů, kteří se zabývají výchovou dětí a dětskou psychikou. Z mnohokrát opakovaného chování se stává návyk. Tresty mohou

přispívat k založení určitých tendencí v myšlení a chování, které se mohou stát již stálejšími charakteristikami osobnosti.

Jedná se například o mocenské chování a jeho přenášení do výchovy vlastních dětí, partnerských a pracovních vztahů, přijetí role nepřítele nebo oběti nebo návyk neustále být v opozici nebo naopak nechat sebou manipulovat. (Kopřiva, 2008, s. 132)

Fyzické násilí páchané na dětech v rodinách vede k jejich pozdějšímu útočnému chování samo o sobě, tedy bez ohledu na vlivy další, jakými jsou třeba chudoba, rodinný nesoulad apod. Násilí páchané na dětech je druhem učení. Postižené děti mají sklon zpracovávat neutrální podněty jako podněty nepřátelské a být nepřiměřeně vnímavé ke každému podnětu, v němž je stín nepřátelství.

„Z řady studií plyne nade vší pochybnost, že děti obojího pohlaví, jež byly obětí fyzického násilí, jsou útočnější vůči dospělým lidem již v průběhu dětství. Děti vystavené ve vlastních rodinách násilí se naučí zpracovávat podněty ze zevního prostředí odlišně, než je zpracovávají děti, které násilí vystaveny nebyly. Také jejich odpovědi na tyto podněty jsou odlišné. Odlišné zpracování sociálních informací ve věku pěti let předpovídá vyšší míru útočného chování ve věku pozdějším. Ukazuje se, že příčinou útočného chování starších dětí je právě toto odchylné zpracování sociálních informací. Naučená útočnost se pak často stává trvalým rysem osobnosti.“ (Koukolík, Drtilová, 1996, s. 205-206)

Tělesný trest se významně podílí na transgeneračním násilí ve společnosti, který na jedné straně vede k osamocení starých lidí a na straně druhé k transformaci v tělesné týrání malých dětí. Tělesný trest je ztotožňován s násilím ve výchově a proto je třeba začít ve snaze změnit kulturu výchovy. Cílem je výchova prostá jakékoli formy násilí. (Vaničková, 2004, s. 94)

Na mezigenerační přenos fyzického násilí v rodině upozorňuje i Gjuričová, když uvádí, že děti, které byly bité svými rodiči a trpěly tím, se často v rodičovské roli jakoby proti své vůli uchylují k násilným výchovným praktikám. (Gjuričová, 2000, s. 15)

Koudelková uvádí, že také nepřiměřené výchovné působení na dítě, zejména pokud jde o formy disciplíny a dohledu nad ním, je spolu s citovou deprivací základem pro rozvíjející se psychopatie. (Koudelková, 1995, s. 97)

V oblasti rodičovské striktnosti je však nutno rozlišit, zda jde o striktní vyžadování disciplíny či o tvrdé tělesné tresty. Stále častěji se ukazuje, že nahodilý přísný trest neslouží žádným výchovným účelům a vyjadřuje spíše nezáměr vychovatele o dítě. Na druhé straně však tvrdý trest za určitý přestupek může vyjadřovat zájem rodičů vynaložit autoritu.

K tomu Koudelková dodává, že je: „ rovněž nesprávné zaměřovat chladného a přísného rodiče za zavrhujeícího, neboť svým přísným dohledem na chování dítěte může vyjadřovat zájem o jeho rozvoj. Bylo zjištěno, že tělesné tresty vedly ke zvýšení sociopatie v dospívání, zatímco ty děti, které měly chladné a přitom tělesně netrestající rodiče, vykazovaly výjimečně málo následné sociopatie.“ (Koudelková, 1995, s. 98)

3 POSTOJE SPOLEČNOSTI K FYZICKÝM TRESTŮM

3.1 Výchova dětí v ČR

Léta porevolučního vývoje České republiky v evropské společnosti ovlivnila nejen rodinu, ale i vývoj psychiky a osobnosti a úroveň vztahů dětí i dospělých v naší postmoderní společnosti. Osobnost současného dítěte a jeho chování je v současné době komplikováno větší rozvodovostí a krizovými situacemi české rodiny, konzumním životním stylem, negativním vlivem televize a nevhodných počítačových her. (Kohoutek, 2006, s. 73-89)

Dušková uvádí, že výchova dětí v naší kultuře je značně trestající a celková tolerance společnosti k užívání fyzických trestů je poměrně vysoká. Je však vidět, že se obraz fyzického trestání mění s vývojem celé společnosti. Setkává se se dvěma trendy. Na jedné straně ubývá hrubého fyzického týrání dětí, určitá skupina rodičů více využívá jiné výchovné metody a od hrubého bití dětí ustupuje. Ani tak ale nemusí nastat optimální podmínky pro rozvoj dítěte, neboť fyzické tresty jsou mnohdy nahrazeny formami, které se blíží psychickému týrání, a nebo naopak nejsou děti výchovně vedené prakticky vůbec. Svůj podíl na tom má větší důraz kladený na práva dětí, zdůrazňování jejich potřeb, celková osvěta. Na druhé straně pak s obecným nárůstem agresivity ve společnosti narůstá i brutalita útoků na dítě, a pokud již k fyzickému týrání dítěte dojde, bývá nezřídka tak závažné, že dítě mnohdy končí na lůžkovém oddělení nemocnic. (Dušková, 2004, s. 38-69)

Co vede rodiče k užívání fyzických trestů? Může to být jednak určitý stereotyp – rodiče byli sami takto vychováváni, často slyšíme: „*naši mě taky v dětství bili a vyrostl jsem.*“ Důvodem jsou často také veškeré stresové faktory, jako je přetížení rodičů, existenční starosti, nezaměstnanost, onemocnění i neúměrný tlak na výkony dětí. Rodiče mají mnohdy nepřiměřené požadavky, které neodpovídají schopnostem dítěte, např. ve školním prospěchu a toto jsou časté momenty, kdy řada rodičů sahá po fyzických trestech. Řešením zde může být jak snížení očekávání rodičů, tak pomoc najít jim jiné formy výchovy. Pokud se však k některým faktorům přidá i nadměrná konzumace alkoholu u rodiče, klesá zde

pravděpodobnost, že dojde ke zlepšení. Alkohol tak stojí v pozadí velkého počtu případů domácího násilí, jak mezi rodiči samotnými, tak mezi rodičem a dítětem.

Matějček ve své knize Co děti nejvíce potřebují popisuje tři rizikové činitele, které mohou narušit vztahy mezi členy rodiny a vyvolat napětí, které rodiče nezvládnou řešit jinak, než např. bitím. Jedná se o rizikové rodiče, tedy ty, kteří mají buď obecně zvýšený sklon reagovat násilím a nedovedou se dostatečně ovládat nebo jsou soustředěni na své problémy a zájmy a dítě je nadměrně obtěžuje a nebo o děti obecně nestojí a jsou jim na obtíž.

Dále jsou to rizikové děti, které se nějakým způsobem odchyľují od normy. Jejich chování je pro rodiče nesrozumitelné, můžou být hyperaktivní, nemocné, nebo jen nesplňují očekávání rodičů. Mohou být také citově deprivované a vymáhají si uspokojení svých potřeb provokujícím způsobem. A konečně jsou to rizikové situace, což jsou případy neúplných rodin, období rozvodů rodičů, dětí nechtěných apod. (Matějček, 2007, s. 25-30)

Přibližně před pěti lety se v naší společnosti rozvířila diskuze nad návrhem zákona o zákazu tělesných trestů. Postoj veřejnosti i odborníků je dodnes nejednotný. Z provedených výzkumů vyplynulo, že v České republice převládá mezi občany tolerance k tělesným trestům. Polovina z nich je toho názoru, že tělesný trest sice nevychoává, ale v některých situacích je nejlepším řešením. Tento názor je v české populaci nejvíce rozšířený. Přibližně čtvrtina populace je k tělesným trestům ještě tolerantnější – plácnutí nebo facku ve výchově připouštějí, domnívají se, že nejde o tělesný trest. Ještě vyhraněnější je přibližně desetina občanů – myslí si, že tělesný trest byl, je a bude součástí výchovy. Extrémní stanovisko pak zastává přibližně 6% dotázaných – ti své stanovisko vyjádřili ztotožněním se s tvrzením „škoda každé rány, která padne vedle“. Jen 8% občanů zastávalo názor, že tělesné tresty nepatří do výchovy a uváděli, že by je nikdy nepoužili. (http://www.stopnasilinadetek.cz/pdf/nazory_obcanu_na_telesne_tresty.pdf)

3.2 Postoje odborníků k fyzickým trestům na dětech

Při psaní bakalářské práci jsem pročetla řadu knih od českých i zahraničních autorů, kteří se zabývají výchovou dětí. Dnešní trh jich nabízí opravdu hodně. Názor na tuto problematiku není rozhodně jednotný, jsou autoři, kteří fyzické tresty ve výchově striktně odmítají a potom ti, kteří je v určité situaci doporučují a schvalují.

Fyzické tresty ve výchově zcela odmítá např. známá česká dětská psychologka Prekopová, působící v Německu. Je autorkou mnoha knih z oblasti dětské psychologie a výchovy a její postoj je jasný: je hrubou chybou, když dítě trestáme tělesně nebo tzv. distancí (dítě pošleme pryč). Je proti těmto trestům nejen kvůli jejich chybějící logice, ale také proto, že je to prohřešek proti lidské důstojnosti. (Prekop, 2010, s. 71-73)

Také autoři známé knihy Respektovat a být respektován manželé Kopřivovi jsou proti tělesným trestům ve výchově. Tresty podle nich jsou rizikovým výchovným prostředkem už ve své podstatě, mají také řadu rizik, která mohou zůstat skryta a mohou se projevit i po delším čase.

Odmítavý postoj k užívání fyzických trestů má i Rogge. Fyzické tresty pro něho nejsou žádným pedagogickým prostředkem, i kdyby byly jen dočasně úspěšné. Bití pokořuje, poškozují důstojnost vychovatele i dítěte. Jako prostředek stanovení hranic je fyzické trestání přiznáním porážky a vyznačuje a produkuje tak zraněného člověka. (Rogge, 2007, s. 114)

Naproti tomu k možnosti občasného použití fyzického trestu se přiklání např. psychologka Mádrová. Píše: „*Obecně nelze odsoudit ani fyzické tresty. Dobře míněný pohlavek někdy rychle a více pomůže než moralizování nebo zákaz.*“ (Mádrová, 1998, s. 53)

Stejný postoj zastával i uznávaný český dětský psycholog prof. Matějček, když píše, že na dvouleté nebo tříleté zlostné dítě bude docela dobře platit, když mu dáme jednu na zadek a nemusíme se příliš obávat pedagogického přestupku. Je to lepší řešení, než se ho uprostřed zlostného výbuchu snažit přesvědčovat učenými slovy, že jeho chování není právě hezké. (Matějček, 2000, s. 90).

Právě knihy Zdeňka Matějčka jsou pro mě, co se týče výchovy dětí a vztahu rodičů k dětem vůbec, názorově nejbližší, nejsrozumitelnější a sama jich také při výchově svých dětí využívám.

3.3 Alternativy k fyzickým trestům

Kromě fyzických trestů můžeme ve výchově využívat i jiné formy trestů – např. zákaz oblíbené činnosti, dát dítěti napravit nějakou hloupost (uklidit, splnit nějaký úkol). Jednou z dalších vhodných forem je, že si dítě nějakým způsobem prožije přirozené důsledky svého nesprávného jednání.

V mnoha rodinách se místo užívání fyzických trestů můžeme setkat s tím, že rodiče trestají děti odnětím citové náklonnosti nebo ustavičnými malichernými výtkami. Následkem takových sankcí bývá duševní bolest dítěte, není sice tak zjevná a viditelná, jako např. u fyzického trestání, ale zanechává dítě v nejistotě, smutku a samotné. Fyzická bolest totiž často přejde rychle, ale psychické rány, jako pocit hanby, ostudy, vydání napospas, zůstávají.

Psychickým trestáním tedy může být jak odepření projevů lásky rodičů k dětem, odměřené chování k dítěti, ale i to, když rodič s dítětem odmítá mluvit, nereaguje na jeho slova, potřeby, nebo říká „nemám tě rád“. Jestliže takové jednání vůči dítěti je dlouhodobé, má závažný negativní vliv na jeho citový vývoj, mluvíme již o psychickém týrání dítěte.

Gjuričová uvádí, že mezi psychické trestání patří i to, když rodiče dítěti vyhrožují, že je opustí a dítě je tak již nikdy neuvidí. Čím je dítě menší, tím je takové vyhrožování pro něj děsivější, dítěti není jasné, jak moc rodiče takovou věc myslí vážně a nakolik ji řekli ve vzteku. (Gjuričová, 2000, s. 22)

Psychické trestání se může zdát být mírnější formou trestání než fyzické, ale výzkumy ukázaly, že tělesné tresty při celkově kladném emočním vztahu k dítěti nepůsobí na dítě tak destruktivně jako trestání psychické. (Čáp, Mareš, 2001, s. 256)

3.4 Práce s dítětem s pohledu pracovníka sociálně-právní ochrany dětí

Co je to sociálně-právní ochrana, jaké jsou její principy a kdo ji poskytuje, jsem popsala již v kapitole č. 1. Nyní bych se chtěla zaměřit na konkrétní možnosti pracovníků sociálně-právní ochrany při práci s ohroženým dítětem.

Předpokladem účinné a včasné ochrany života, zdraví a příznivého vývoje dítěte je vědět o dětech a rodinách s dětmi, které potřebují nějakou formu pomoci. Proto velká část práce orgánů sociálně-právní ochrany dětí spočívá v preventivním a výchovném působení. To znamená mít možnost bezprostředně sledovat život dítěte v rodině a prostředí, ve kterém žije.

Tuto možnost jim výslovně dává zákon o sociálně-právní ochraně a to v § 52, kde se uvádí, že zaměstnanci v orgánech sociálně-právní ochrany jsou oprávněni navštěvovat dítě a rodinu, ve které žije a zjišťovat v místě bydliště dítěte, ve škole, ve školském zařízení nebo jiném prostředí, kde se dítě zdržuje, jak rodiče o dítě pečují, v jakých sociálních podmínkách dítě žije a jaké má dítě chování. Jsou také oprávněni pořizovat obrazové snímky a obrazové a zvukové záznamy dítěte a prostředí, ve kterém se dítě zdržuje.

Součástí výchovné a poradenské činnosti je také rozhodování obecních úřadů a soudů o výchovných opatřeních. Vyžaduje-li to zájem na řádné výchově dítěte, má obecní úřad možnost uložit napomenutí, dohled a omezení. Může tedy napomenout nezletilého, jeho rodiče, ale i jiné osoby, které narušují jeho řádnou výchovu. Smyslem dohledu je zase pravidelné sledování podmínek, ve kterých dítě žije a za kterých je vychovááno. Důvodem může být jednak hrubé chování rodičů vůči dětem, nedostatečná péče o dítě, ale také záškoláctví dítěte, jeho nevhodné chování vůči učitelům, spolužákům, apod. Cílem omezení je pak zabránit působení škodlivých vlivů, které děti ohrožují narušují jeho výchovu. Jde zpravidla o zákaz návštěv restauračních zařízení, klubů apod.

Obecní úřad může také rodičům uložit povinnost využít odbornou poradenskou pomoc, pokud to dítě potřebuje, nebo rodiče nejsou schopni řešit problémy spojené s jeho výchovou bez odborné poradenské činnosti, zejména při sporech o úpravě výchovy dítěte nebo úpravě styku s dítětem. Poslední novelou zákona o sociálně-právní ochraně dětí uveřejněnou ve sbírce zákonů pod č. 401/2012 Sb. došlo ještě k rozšíření důvodů pro přijetí tohoto rozhodnutí, a to v případě, pokud rodiče nevyužili možnosti odborné poradenské pomoci potřebné k překonání problémů rodiny a k odvrácení umístění dítěte do náhradní péče nebo nedbali na doporučení spolupracovat s pověřenými osobami, poskytovateli odborných poradenských služeb nebo mediátorem.

Tady se jedná ze strany pracovníků sociálně-právní ochrany o poměrně často využívanou možnost, neboť čím dál více přibývá rodičů, kteří spolu v rozvodovém řízení odmítají zcela komunikovat, dělají si naschvály, vědomě zatahují dítě do svých sporů nebo kdy jeden z rodičů brání tomu druhému ve styku s dítětem. Souhlasím s názorem Novotné, která ve svém článku Možnosti soudů a orgánů sociálně-právní ochrany dětí v pomoci řešit spory rodičů a dětí uvádí, že: „neustále protahované spory, ať díky jednomu, nebo druhému rodiči, kteří soudní řízení prodlužují soustavnými stížnostmi a požadavky na změnu znalců, soudců či opatrovníků, odvoláními, měněním místa pobytu a v důsledku toho měněním místní příslušnosti soudů, nebo díky dlouhým lhůtám pro nařízení jednání apod., jsou pro dítě velmi škodlivé. Dítě, které nemá častý kontakt s druhým rodičem, na něj zapomíná, vzájemně se odcizují a tak čas hraje proti rodiči, který má rodičovskou zodpovědnost, jejímž obsahem je právo svoje dítě vychovávat. Čas ale především hraje proti dítěti, která má právo na výchovu a péči obou rodičů.“ (Novotná, 2011, s. 6-9)

Ochrana dětí týraných, zneužívaných a zanedbávaných se poskytuje v rámci působnosti orgánů sociálně-právní ochrany, ale také v působnosti jiných institucí, se kterými orgány sociálně-právní ochrany musí spolupracovat. Pro děti takto ohrožené se v odborné literatuře používá termín „*děti se syndromem CAN (Child Abuse and Neglect)*“. Jde o soubor nepříznivých příznaků ve stavu a vývoji dítěte, který je důsledkem převážně úmyslného ubližování dítěti, jak fyzického, tak i psychického. Smutný je bohužel fakt, že

největšímu riziku týrání, zneužívání a zanedbávání, jsou děti vystaveny ve svých primárních rodinách.

Dětem je věnována zvýšená pozornost a ochrana, a to zejména proto, že ohrožení má pro ně závažné a dlouhodobé následky. Myslím si, že vyhledávání těchto dětí by nemělo být jen záležitostí orgánů sociálně-právní ochrany, ale všech občanů, kteří by neměli být neteční k utrpení slabších a zranitelnějších, tj. dětí. Žijí totiž mnohdy separovaně od okolí v domácnostech rodičů nebo jiných pečovatелů a pokud na nedostatky v péči o ně neupozorní třetí osoba, např. sousedé nebo pediatr, pracovníci sociálně-právní ochrany se o jejich strádání nedozvědí. Z hlediska prevence je tak nejúčinnějším nástrojem ochrany těchto dětí jejich vyhledávání, ověřování, oznamování případů a dále pak včasné zahájení sociální práce s dítětem a jeho rodiči, vč. terapie a rehabilitace. Podle míry nebezpečnosti mohou obecní úřady jednak uvědomit rodiče nebo jiné osoby odpovědné za výchovu, zajistit uspokojení základních životních potřeb dítěte, vč. zdravotní péče, ale také podat návrh na soud na rozhodnutí o předběžném opatření a dítě umístit do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc do doby, než rozhodne soud.

Z výše uvedeného tedy vyplývá, že pro pomoc dětem zanedbávaným a týraným je nezbytnou záležitostí spolupráce mezi lékaři, psychology, pedagogy, orgány činnými v trestním řízení, soudy a nestátními subjekty. Jako vhodná forma vzájemné spolupráce se jeví pořádání tzv. případových konferencí, proto také byla poslední novelou zákona o sociálně-právní ochraně stanovena povinnost obecním úřadům s rozšířenou působností pořádat případové konference pro řešení konkrétních situací ohrožených dětí a jejich rodin.

Bechyňová ji ve své knize Případové konference definuje jako: „*plánované, koordinované a pevně strukturované pracovní setkání rodičů, dítěte a odborníků, kteří pracují, pracovali nebo budou pracovat s ohroženým dítětem, jeho rodiči, popř. i s členy širší rodiny.*“ (Bechyňová, 2012, s. 14) Smyslem případové konference je za aktivní spolupráce rodičů, dítěte a odborníků komplexně vyhodnotit situaci dítěte, stanovit cíl pomoci a vytvořit společný plán, který rodině pomůže cíle dosáhnout.

Další novinkou v činnosti pracovníků sociálně-právní ochrany dětí je zpracovat na základě vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny individuální plán ochrany dítě, kde jsou vymezeny příčiny ohrožení dítěte, stanovena opatření k zajištění jeho ochrany a stanoven časový plán pro provádění těchto opatření. Má-li vyhodnocení kvality péče o dítě odpovídat realitě, je zde opět nutná podmínka spolupráce odborníků s rodiči, popř. i dětmi.

Cílem vyhodnocení je zjistit a pochopit, co a proč se v rodině děje, kdo u toho byl přítomen, jaký je současný stav dítěte, příp. i jeho sourozenců a vyhodnotit míru rizika v péči o ně, zastavit nežádoucí situace, rozhodnout o podpoře dítěte a rodiny a obnovit fungování rodiny tak, aby v ní mohlo dítě bezpečně vyrůstat. Mezi položky, které se vyhodnocují pro posouzení míry zanedbávání dítěte, patří zejména strava, oblečení, obutí, hygiena, bydlení, zdravotní péče, rozvoj a vzdělávání, dohled, ochrana dítěte před nebezpečím z okolí a emoce.

Jak uvádí Bechyňová, zvláště poslední položka - emoce - se těžko dokazuje. Jedná se o to, zda se dítěti v rodině dostává přiměřeného přijetí a laskavé péče, nebo zda emočně strádá. Rodičům i dítěti se pak postupně pokládají otázky mapující jednotlivé položky potřeb dítěte – příklady otázek vztahujících se k emoční oblasti při podezření na nepřiměřené fyzické trestání pak mohou například být: Jak se dítě chová, když se někoho, něčeho bojí? Komu z rodičů se dítě svěřuje se svými starostmi, obavami? Co dělá rodič, když se mu dítě svěří? Je někdo v rodině, koho se dítě bojí? S kým o svém strachu hovoří? Jaké používají rodiče styly pochval a testů? Kdo, jak a v jakých situacích dítě potrestá? Jak trestu dítě rozumí? Jedná se o fyzický, nebo psychický trest? Jak je intenzivní, jak dlouho trvá? (Bechyňová, 2012, s. 150-156)

Míru rizika hodnotí pracovník sociálně-právní ochrany jednak podle informací získaných od osoby či instituce, která na nedostatky v péči o dítě upozornila, dále podle informací od rodičů a dítěte a dalších zúčastněných odborníků, o kterých pracovník ví, že je s nimi rodina v kontaktu. Málokdy se stane, že rodiče zanedbávají všechny potřeby dítěte stejnou mírou. Proto se urgentně věnuje pracovník nejprve těm položkám, které jsou na základě

získaných informací vyhodnoceny jako rizikové, tedy tam, kde je dítě dlouhodobě nebo vážně ohroženo, kde může dojít k vážnému poškození zdraví nebo jeho psychického vývoje (např. když rodiče na chování dítěte ve školním věku reagují neadekvátní kritikou a tresty a dítě se bojí vracet domů).

Právě v těchto případech se svolává případová konference, vyhodnocuje se, zda je bezpečné, aby dítě nadále setrvalo v péči rodičů, plánují se reálné kroky k zajištění bezpečí dítěte a následným změnám v dovednostech rodičů. Rodina pak zůstává v péči orgánu sociálně-právní ochrany do doby, než dojde ke zmírnění rizik, jedná se ale o dlouhodobou péči v řádu několika měsíců i let. Závěrem bych zde chtěla uvést, že bez spolupráce rodičů i dětí není v silách pomáhajících pracovníků dosáhnout v rodině pozitivních změn.

4. PRAKTICKÁ ČÁST

4.1 Cíle a metody výzkumu, stanovení výzkumných otázek

Stěžejní částí praktické části bakalářské práce je šest případových studií, se kterými jsem se osobně setkala v rámci své práce na sociálním odboru – úseku sociálně-právní ochrany dětí. Jednotlivé případové studie popisují příběhy nezletilých dětí, které byly ve svých rodinách nepřiměřeně fyzicky trestány. Všechny uvedené případové studie vychází ze skutečnosti, děti zde popisované osobně znám a s některými z nich dodnes pracuji. S ohledem na povahu jednotlivých případů jsou však použita jména dětí smyšlená, neboť se jedná o osoby mladší 18 let.

Cílem praktické části této bakalářské práce a tedy i cílem výzkumu je zjistit, zda používání fyzických trestů na dětech vykazuje nějaké typické znaky a zda lze i určit socioekonomický statut rodin, ve kterých k nepřiměřenému fyzickému trestání docházelo. S ohledem na celkovou koncepci práce byl jako vhodný výzkum zvolen kvalitativně orientovaný výzkum za využití případových studií. Ty jsou, vedle pozorování, rozhovoru nebo obsahové analýzy, jednou z metod kvalitativního výzkumu.

Případová studie nemusí pracovat jen s jedním respondentem. Podstatné je to, že sleduje prostorově omezený fenomén (např. jeden lidský osud, jednu rodinu, apod.) v jednom časovém bodě nebo v určitém časovém úseku. (Radvan, Vavřík, 2009, s. 47-52)

Pro účely výzkumného záměru bakalářské práce byly zvoleny tyto výzkumné otázky:

1. Jsou v rodinách fyzicky trestány častěji děti předškolního věku?
2. Je tím, kdo nejčastěji dítě v rodině tělesně trestá otec, příp. partner matky?
3. Dotýká se tělesné trestání pouze dětí z neúplných rodin?

Odpovědi na výše uvedené otázky budou součástí prezentace výsledků výzkumu.

4.2 Případové studie

Případová studie č. 1

Marek, 11 let

Orgán sociálně-právní ochrany dětí (dále jen OSPOD) byl Policií ČR (dále jen PČR) požádán o podání podrobné zprávy o sociálních a rodinných poměrech v rodině nezl. Marka, z důvodu provádění šetření ve věci podezření z trestného činu týrání svěřené osoby, které se měl na poškozeném nezl. Markovi dopustit jeho otec tím, že ho již čtyři roky nepřiměřeně trestá bitím a kopáním. Do této doby nebyla rodina vedena v evidenci OSPOD.

Státní zástupce Městského státního zastupitelství podal na otce obžalobu, že otec nezl. svého syna nepřiměřeně trestal za jeho prohřešek tak, že jej napadl údery rukou do hlavy a kopy nohou do těla, v důsledku čehož mu začala téct krev z nosu a způsobil mu krevní výron a mírný otok na pravé tváři, oděrku a krevní výron na horním víčku pravého oka, četné krevní výrony na pravém ušním boltci, krevní výron na zádech v oblasti lopatky, na zevní straně stehna a v dolní části levé hýždě, dále drobné oděrky na těle, přičemž dle znaleckého posudku z oboru zdravotnictví, odvětví soudní lékařství, poranění byla způsobena tupým násilím zejména do oblasti hlavy, které mohlo způsobit porušení životně důležitého orgánu, tj. mozku a dále k trvalým následkům ve formě například pouřazové epilepsie a dlouhodobým bolestem hlavy.

Provedeným šetřením v rodině a provedenými pohovory s rodiči i nezl. dětmi bylo zjištěno, že Marek a jeho další dva sourozenci (7 let a 4 roky) pochází z mimomanželského vztahu, jejich rodiče ale sdíleli společnou domácnost cca 12 let. Incidentem k otcovu nepřiměřenému trestání byla krádež větší finanční hotovosti ze strany nezl. Marka. Rodina bydlela v bytě 2+1, po hrubém chování otce k nezl. Markovi si matka našla podnájem bytu, kam se s dětmi přestěhovala. Děti však i po výše uvedeném incidentu stále navštěvovaly

svého otce a on se sám nadále aktivně zapojoval do jejich výchovy. Nezl. Marek navštěvoval 5. třídu základní školy, s výborným prospěchem, bez výchovných problémů. Velmi se věnoval sportu. Matka byla OSPOD odeslána do zařízení pro poskytnutí odborné právní a psychologické pomoci při řešení současné situace a dále do Krizového centra pro děti, byla také informována o možnosti podat návrh na výkon rodičovské zodpovědnosti k městskému soudu. OSPOD dále ve smyslu ust. § 44 odst. 4) zák. č. 94/1963 Sb., o rodině, podal podnět na zahájení řízení o zbavení rodičovské zodpovědnosti otce. Městský soud ustanovil znalce z oboru psychologie a psychiatrie k vyhotovení znaleckého posudku, který měl provést celkový psychologický rozbor osobností všech nezl. dětí, otce i matky, zjistit, jaké jsou vzájemné vazby mezi dětmi a rodiči, zhodnotit výchovné vlastnosti a předpoklady rodičů a dále zjistit, zda některé dítě má projevy týraného dítěte.

V průběhu tohoto řízení a také trestního řízení proti otci nezl. navštěvovala již matka s nezl. Markem psychologa v Krizovém centru pro děti, rodiče začali společně navštěvovat manželskou a rodinnou poradnu. Přibližně po půl roce, kdy matka s nezl. dětmi bydlela sama v podnájmu, se na žádost všech dětí přestěhovala zpět do bytu k otci. Matka uváděla, že všechny děti mají k otci velmi kladný vztah, i nezl. Marek, otec je zřejmě jeho vzorem. Otec se nyní snaží své chování ovládat, děti fyzicky netrestá, nezl. děti situaci v rodině hodnotily jako celkově klidnou, k oběma rodičům mají kladný vztah.

Ve vypracovaných znaleckých posudcích z oboru klinické psychologie a psychiatrie byl nezl. Marek hodnocen jako chlapec velmi dobrých intelektových schopností, jeho osobnost se však vyvíjí lehce disharmonicky, je zde sklon k perfekcionismu a sebedisciplíně, touha po sociální akceptaci a celkové úspěšnosti. Vzhledem k tomu, že má k oběma rodičům vytvořenu velmi silnou citovou vazbu, soucítí s oběma a má tendenci k oběma být loajální. Nechce se stát arbitrem ani objektem jejich konfliktu, také se nedokáže jednoznačně postavit na stranu jednoho z nich a druhého „zavrhnout“. Nezl. Marek si dával pozor na svoje odpovědi, otce líčil pouze v dobrém světle. Otec nezl. byl hodnocen jako osobnost velmi dobrých rozumových schopností, ale s málo stabilizovanou emocionalitou. Jako osobnost je psychosociálně méně vyzrálý, zvýšeně impulsivní, afektivně dráždivý. Jeho postoje jsou méně vypočitatelné, často může reagovat extrémním způsobem. Na frustraci

má tendenci reagovat jak agresivními projevy verbálními, tak i brachiálními. Na rodině – především na dětech – mu ovšem velmi záleží, v případě konfliktu je schopen do určité míry zkorigovat své jednání, avšak se zásadní změnou osobnosti nelze počítat. Z posudků dále vyplynulo, že u žádného dítěte nebyly vyšetřením zjištěny symptomy týraného, zanedbávaného či zneužívaného dítěte. Pouze u nezl. Marka bylo možno konstatovat, že trpí pocity viny, které souvisejí s jeho disociálním jednáním. Nezl. tak otcův zásah nevnímá jako systematické týrání, ale jako silnou sankci a represii z jeho strany, kterou si sám zavínil. Případné následky, týkající se především otce, vnímá jako neúměrné a především nespravedlivé jak pro něho, tak pro všechny členy rodiny.

Rozsudkem městského soudu byl na základě podnětu podaného OSPOD stanoven nad výchovou všech nezl. dětí dohled. Otec nezl. dětí byl uznán vinným z trestného činu ublížení na zdraví podle § 221 odst. 1) trestního zákona ve stadiu pokusu a byl odsouzen k trestu odnětí svobody v trvání 8 měsíců, s podmíněným odkladem na zkušební dobu v trvání 3 roků. Proti tomuto rozsudku se otec odvolal, krajský soud však jeho odvolání zamítl a trest potvrdil. Stejně tak i dovolání otce k Nejvyššímu soudu bylo odmítnuto. Řízení o zbavení otce rodičovské zodpovědnosti bylo zastaveno, neboť situace v rodině se stabilizovala, byla zde silná citová vazba nezl. dětí k rodičům a otec se nadále podílel na výchově dětí a žil s nimi ve společné domácnosti.

Vzhledem k tomu, že nad výchovou nezl. dětí byl stanoven dohled, byla rodina i nadále sledována OSPOD, a to v součinnosti se školou a dětským lékařem, k městskému soudu byly pravidelně zasílány dohledové zprávy. Rodina se poté přestěhovala do nového prostornějšího rodinného domu, na chodu domácnosti se podíleli oba rodiče, stejně jako na výchově dětí. Při samostatných pohovorech s nezl. dětmi je děti jevíly spokojené, v pořádku, k oběma rodičům měly velmi pěkný vztah, hezky hovořily jak o matce, tak o otci. Uvedly, že fyzicky je rodiče netrestají, jen otec občas zvýší hlas, ale v rodině jsou spokojené. Dohled v rodině trval od jeho uložení tři a půl roku, poté byl s ohledem na stabilizovaný stav v rodině podán podnět na jeho zrušení. Městský soud pak dohled nad nezl. dětmi zrušil, neboť již splnil svůj výchovný účel.

Případová studie č. 2

Nikola, 5 let

Nikola pochází z mimomanželského vztahu, svého otce nikdy nepoznala, matka s otcem nezl. nikdy nežila ve společné domácnosti. Matka si brzy našla nového přítele, se kterým má další dvě děti (4 a 2 roky). Rodina bydlela v podnájmu 1+kk, i přes stísněné bytové poměry udržovala matka byt v pořádku a čistotě, finanční situace rodiny však nebyla příznivá, biologický otec nezl. Nikoly neplatil výživné a partner matky pracoval pouze brigádně. Matka se však o děti snažila pečovat co nejlépe, děti bývaly upravené, čisté, měly své hračky.

Mateřská škola (dále jen MŠ), kam poté nezl. Nikola začala docházet, kontaktovala telefonicky OSPOD, že mají podezření na týrání nezl., neboť na jejím těle zjistili modřiny většího rozsahu. Byla kontaktována PČR a společně s pracovníci OSPOD navštívena MŠ, kde prohlídkou byly zjištěny podlitiny na zádech, rameni a uchu. Při pohovoru nezl. Nikola uvedla, že ji maminka zbila rukou a vařečkou, protože rozbila dětskou pokladnu, toto ji hodně bolelo a velmi plakala. Následně byl navštíven s nezl. dětský lékař, který po prohlídce konstatoval, že vzhledem k rozsahu a charakteru zranění se jedná s největší pravděpodobností o syndrom týraného dítěte a doporučil umístit nezl. do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc.

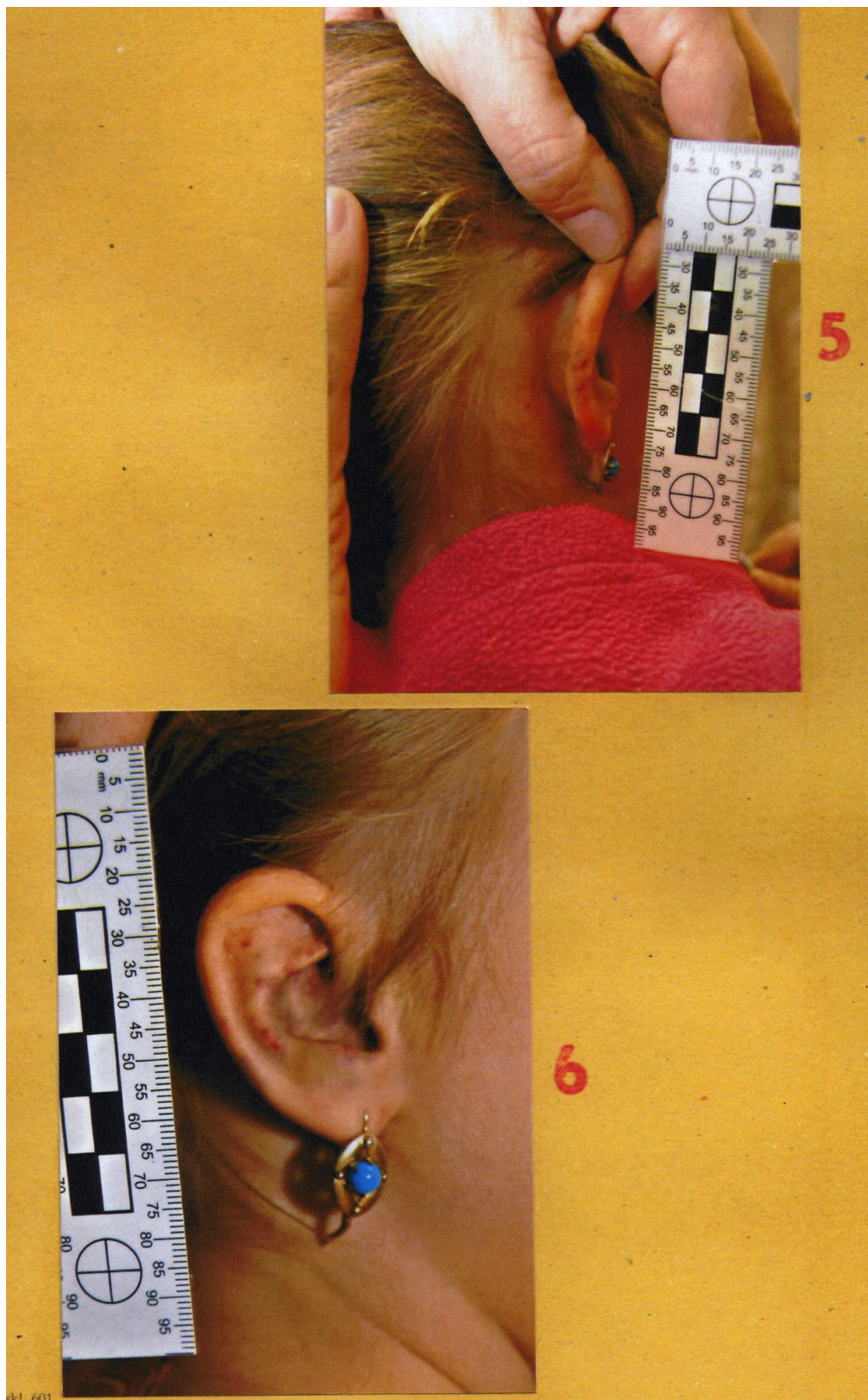
Nezl. Nikola byla předběžným opatřením umístěna ve Fondu ohrožených dětí Klokánek (dále jen FOD). Nikola se po celou dobu chovala až netypicky klidně, zajímala se např. o to, jaké hračky zde mají a radostně si vybrala postýlku, kde by chtěla spát. V závěru se ptala, kdy za ní (sociální pracovníce a policista) přijedeme, o mamince nebo tatínkovi se vůbec nezmínila. Následující den se na OSPOD dostavila matka nezl. spolu s partnerem, na naše doporučení přinesli zprávu od dětského lékaře, který zároveň provedl prohlídku ostatních dvou dětí, tyto byly zcela v pořádku, bez jakýchkoliv známek trestání.

Matka se již od počátku velmi zajímala o to, kdy bude moci jít Nikola domů. Jako důvod svého chování uvedla, že byla nemocná, nebylo jí dobře, Nikolka toho dne velmi zlobila, i přes to, že ji několikrát napomenula, neposlechla, proto vstala z postele a dětskou pokladnou, kterou předtím Nikola rozbila, ji praštila do ucha, poté ji bouchla rukou, i vícekrát. To, že by Nikolu takto nepřiměřeně fyzicky trestala i v minulosti, však matka popírala. K celé situaci se vyjadřovala tak, že jí mrzí, co se stalo, Nikolku má velmi ráda a je si vědoma toho, že jí tzv. „ujely nervy“, nikdy jí nechtěla ublížit. Věc šetřená PČR jako podezření z týrání svěřené osoby byla po provedených výsleších postoupena k projednání na přestupkové oddělení, zde byla matka uznána vinnou z přestupku proti občanskému soužití a jako sankce jí bylo uloženo napomenutí.

Matka s partnerem začala na doporučení OSPOD navštěvovat manželskou a rodinnou poradnu, vzhledem ke špatným bytovým podmínkám byl rodině na doporučení OSPOD přidělen větší obecní byt 3+1. Nikolu umístěnou ve FOD matka začala brzo navštěvovat, nejprve za přítomnosti sociální pracovníce FOD, k nezl. se chovala pěkně, zajímala se o ni, vyjadřovala přání mít Nikolu opět u sebe. Neobvyklé však bylo stále chování Nikoly, kdy ta v začátku pobytu ve FOD se po matce příliš neptala, nepostrádala ji, při jejím odchodu z návštěvy se v klidu rozloučila, neprojevovala jakýkoliv stesk po domově. Postupně se však vztah Nikoly k matce zlepšoval, Nikola se začala na její návštěvy těšit a vyhlížet ji. Pěkný vztah měla také k oběma sourozencům, kteří matku zpravidla při jejích návštěvách doprovázeli a společně si hráli. Nikola se čím dál častěji ptala po své rodině, dotazovala se, kdy půjde k mamince domů. Vzhledem k blížícím se letním prázdninám si začala matka Nikolu brát se souhlasem OSPOD na víkendové propustky domů. Z těchto pobytů se vracela vždy v pořádku, spokojená, vyjadřovala přání zůstat u maminky už napořád.

Ve FOD strávila Nikola přibližně 6 měsíců, vzhledem k tomu, že se poté situace v rodině stabilizovala, nebylo předběžné opatření dále prodlužováno a Nikola se vrátila zpátky do své rodiny. Městským soudem byl v řízení o výchovném opatření stanoven nad výchovou nezl. Nikoly dohled. Rodině byl ze strany OSPOD zajištěn rodinný sociální asistent, pro poskytnutí sociálního poradenství a podpory při výchově a péči o děti. Dohled stanovený soudem stále trvá, rodina je i nadále v péči OSPOD.

Obrázek 1: Případová studie č. 2

Zdroj: Policie ČR

Obrázek 2: Případová studie č. 2

Zdroj: Policie ČR

Případová studie č. 3

Libor, 13 let

Nezl. Libor a jeho starší sestra Jana se matce narodily za svobodna, jejich otcové o ně neprojevovali žádný zájem, poté, co matka uzavřela manželství s novým partnerem, byly obě děti ze strany manžela matky nezrušitelně osvojeny. Soužití rodičů však netrvalo dlouho, otec se od rodiny odstěhoval, děti byly svěřeny soudem do péče matky. Ta však byla ve velmi svízelné finanční situaci, z nedostatku finančních prostředků se dopustila i podvodu, přišla o byt a i s dětmi musela nějaký čas bydlet v ubytovně pro přechodný pobyt. V této době také začaly výchovné problémy s nezl. Liborem, s matkou byla špatná spolupráce, neboť více než dětem se v té době věnovala svým novým známostem, začala mít problémy i s alkoholem.

Poté, co se objevilo i podezření na nepřiměřené fyzické trestání nezl. Libora ze strany matky, byly obě děti umístěny do krizového centra pro děti a mládež, otec si zároveň na doporučení OSPOD podal návrh k soudu na změnu výchovy obou nezl. Děti s matkou odmítaly komunikovat, ta byla z důvodu pokusu o sebevraždu kvůli rozchodu s přítelem nějaký čas hospitalizována v psychiatrické léčebně. K otci děti chodily prozatím jen na víkendy, po rozhodnutí soudu, kdy obě děti byly svěřeny do péče otce, byl otci přidělen obecní byt, kam se s dětmi po ukončení jejich pobytu v krizovém centru odstěhoval.

Přibližně po roce se na OSPOD dostavila matka nezl. dětí a sdělila, že nezl. Libor byl hospitalizován v dětské nemocnici na neurologickém oddělení, neboť jej otec včera zbil a poté odešel do práce. Za Liborem pak přišel jeho kamarád, který když viděl, v jakém je stavu, odvedl jej do nemocnice. Tam kontaktovali PČR. Libor měl oteklý celý obličej, rozbitou pusou i zevnitř, otoky pod očima, také oblečení, které měl na sobě, bylo od krve. Měl lehký otřes mozku. Otec měl Libora zbit proto, že dostal ve škole před týdnem pětku a Libor mu to zatajil. V minulosti se taková věc nikdy nestala, pokud jej otec někdy fyzicky potrestal, bylo to vždy v normě, nyní se zřejmě jednalo o zkratovité jednání. Vzhledem k tomu, že matka v té době bydlela v domově pro matky s dětmi, neboť se jí

před necelým rokem narodilo další dítě a neměla možnost jiného bydlení, bylo dohodnuto, že po propuštění z nemocnice bude Libor přijat na pobyt v krizovém centru pro děti a mládež, kde byl i v dřívější době. Otec po provedeném pohovoru s jeho umístěním souhlasil, k jeho napadení se nechtěl moc vyjadřovat, byl si vědom toho, že je to neomluvitelné a že se celá věc neměla stát. Svého jednání litoval. S dcerou Janou žádné problémy nebyly, ta začala navazovat i dříve špatný kontakt se svou matkou.

Na návrh OSPOD bylo vydáno předběžné opatření, kterým byl nezl. Libor předán do péče krizového centra pro děti a mládež, neboť ten se k otci odmítal vrátit a u matky bydlet nemohl. Postupem času začal otec nezl. Libora v krizovém centru navštěvovat, začala probíhat rodinná terapie a Libor byl po domluvě s otcem pouštěn k otci domů na víkendy. Usnesením PČR bylo podezření ze spáchání trestného činu ublížení na zdraví odloženo a věc byla postoupena k projednání na příslušné přestupkové oddělení. Rodina byla průběžně sledována, situace mezi otcem a synem se zklidnila, nezl. Libor opět získal důvěru ke svému otci a sám opakovaně projevoval přání zůstat u otce již natrvalo. Rozsudkem soudu bylo předběžné opatření zrušeno a nad výchovou nezl. Libora byl stanoven dohled.

I nadále však pokračovala spolupráce s rodinou a krizovým centrem, kam nezl. Libor ambulantně docházel. Na základě jejich vyšetření vyplynulo, že Libor nebyl otcem systematicky fyzicky týrán, jednalo se spíše o nepřiměřený trest ze strany otce v afektu. Otec si toto uvědomuje a je ochoten pracovat na obnovení narušených vztahů se synem. Co se týče matky, ta se snažila zajistit si vhodné bydlení, aby i ona mohla mít Libora v péči, měla však obavy, jak sama zvládne jeho výchovu. Výchovné postoje obou rodičů týkající se fyzických trestů byly obdobné. U obou hrozí riziko, že dojde v tomto směru k selhání. Vzhledem k rizikovým faktorům vnitřním (impulsivita otce, adolescentní reakce nezl.) a vnějším (špatná bytová situace, začátek školního roku) bylo doporučeno pokračovat ve společné terapii v krizovém centru, která měla sloužit jako prevence dalšího vyhrocení situace v rodině.

Protože byl nad výchovou Libora stanoven dohled, byly pravidelně zasílány soudu dohledové zprávy, a to ve spolupráci s krizovým centrem, školou a dětským lékařem. Situace v rodině byla stabilizovaná, problémy s nezl. Liborem se poté týkaly především jeho špatného školního prospěchu a neomluvených hodin, nebyly však při pohovorech s nezl. zjištěny žádné nepřiměřené fyzické tresty. I přesto však byl dohled nad jeho výchovou ponechán a trvá dodnes.

Obrázek 3: Případová studie č. 3

Zdroj: vlastní zdroj

Obrázek 4: Případová studie č. 3

Zdroj: vlastní zdroj

Obrázek 5: Případová studie č. 3

Zdroj: vlastní zdroj

Případová studie č. 4

Jan, 13 let

Nezl. Jan pochází z rozvedeného manželství. Rodiče se rozvedli, když chlapci bylo 11 let, jeho mladšímu bratrovi 4 roky. Oba byli na základě dohody rodičů svěřeni do péče matky. Vzhledem k tomu, že otec po rozvodu bydlel u svých rodičů v RD na stejné ulici jako matka s dětmi, děti byli s otcem a jeho rodiči v častém kontaktu. Přibližně po roce od rozvodu se na OSPOD dostavil otec dětí a uvedl, že se matka k synovi nepřiměřeně hrubě chová, fyzicky ho trestá za maličkosti. Otec uváděl, že k němu jednoho dne přišel syn s pláčem, že ho matka dobila, stěžoval si na bolest hrudníku, ramene, zad, proto jej vzal na vyšetření do nemocnice. Zde byl ambulantně ošetřen, protože poté Jan projevoval přání zůstat u otce a nevracet se již domů k matce, zůstal po dohodě rodičů u otce.

Při pohovoru na OSPOD pak popisoval Jan soužití s matkou jako konfliktní, zvláště po rozchodu rodičů, uváděl, že mu máma často nadává i výrazy typu: „zasranej hajzle“ apod., chytá jej za vlasy a poté ho odhodí. Stěžoval si také na nedostatek jídla v domácnosti matky. Toho dne na něj byla matka hrubá proto, že po něm chtěla, aby šel do obchodu koupit rohlíky, on se nezvedl ze židle od PC hned, jak požadovala, proto s ním začloulala, shodila ho ze židle, tak, že ještě dopadl hlavou na zeď a narazil si i rameno. Co se týče chování matky k jeho mladšímu bratrovi, tak k tomu uvedl, že toho fyzicky netrestá, jen mu občas nadává. Matka na OSPOD popírala, že by syna nepřiměřeně trestala, nikdy prý od ní neměl žádné modřiny a na nic si nestěžoval. Otec na základě shora uvedeného podal k soudu návrh na změnu výchovného prostředí u obou nezl. synů a to formou vydání předběžného opatření a dále ke státnímu zastupitelství oznámení podezření přečinu týrání svěřené osoby.

Rozsudkem soudu byl nezl. Jan svěřen do péče otce, neboť u něj již stejně fakticky pobýval, návrh otce na svěřeni i mladšího syna do péče byl zamítnut. Na doporučení OSPOD začal otec s Janem a poté i matka docházet do psychologické poradny v krizovém centru pro děti, neboť matka měla stále zájem se s Janem stýkat, chlapec však toto odmítal,

a matka jej tak mohla kontaktovat pouze telefonicky. Oba sourozenci se spolu vídali pouze u otce, neboť i za bratrem domů nechtěl Jan docházet.

Na základě otcova oznámení na státní zastupitelství byly zahájeny úkony v trestním řízení, PČR bylo zadáno vypracování znaleckého posudku z oboru psychologie na nezl. Jana a dále z oboru zdravotnictví. Jan byl charakterizován jako chlapec, jehož intelektové schopnosti se pohybují v pásmu lehkého podprůměru, v běžné realitě se orientoval adaptivně, v sociální realitě více chaoticky. Není ve svých výpovědích uhýbavý, rozhoduje se více individualisticky, ale v souladu s běžnými společenskými očekáváními, tedy socializovaně. Dominantní problematikou v prožívání Jana je interpersonální (vztahová) sféra. Na svůj věk je méně sociálně zralý, má omezené sociální dovednosti, jeho vztahy jsou spíše povrchní, buduje si více izolovanější styl. Je méně citlivý k potřebám a zájmům druhých lidí. Sám se sebou není spokojený, nevěří si, je zde sklon k sebedegradaci. Neumí účinně zpracovat neobvyklé emoce, špatně zvládá stres. Co se týče sebehodnocení, má lehké sklony jevit se v lepším světle, některá jeho selhání v chování popírá. Není ochotný otevřeně hovořit o svém chování a prožívání. V testu rodinných vztahů zařazuje mezi členy své rodiny otce, bratra, oba prarodiče a tetu a strýce, postavu matky do hry začlení až po výzvě. Postavě otce přisuzuje nejvíce pozitivních zpětných vazeb, postavu matky hodnotí jednoznačně negativně, vnímá ji jako konfliktní, iritující, odmítavou.

Závěr komplexního zhodnocení je, že Jan nebyl s největší pravděpodobností dlouhodobě trestaný, fyzicky nebo psychicky týraný, spíše nedostatečně podporovaný, kdy se mu dostávalo také méně citové a emoční odezvy od primárně vztahových osob. Na otázku, zda trpí syndromem CAN, byly vyšetřením zjištěny dílčí symptomy CAN, a to nízké sebehodnocení, nízká frustrační tolerance, emoční a citová uzavřenost, reaktivní somatoformní příznaky (poruchy spánku, nechutenství, bolesti břicha). Nebyly zjištěny známky depresivního prožívání, fobie, strach z dalšího bití. Výše jmenované příznaky syndromu CAN se vyvíjí dlouhodobě a v případě nezl. Jana nejsou reakcí na zmiňovaný útok matky, ale vypovídají o déletrvající slabé citové a emoční dostupnosti primárních vztahových osob, o jejich slabé podpoře dítěte, které je vztahově a výkonově neúspěšné. Díky osobnostní (emoční) křehkosti Jana však může být i ojedinělý agresivní incident proti

jeho osobě silně traumatizujícím zážitkem. Jan nesděluje, že by měl z matky panický strach, ale vyhýbá se jí, nemá zájem o kontakt s ní.

Nositelem traumatu může být i rozvod rodičů, rozpad rodiny, odloučení od sourozence. Je doporučována psychoterapeutická intervence k podpoře v přijetí nové životní situace. Z posudku z oboru zdravotnictví vyplynulo, že se u Jana jednalo o poranění lehká, která si nevyžádala žádnou další léčbu, poškozený nebyl poraněními omezen v obvyklém způsobu života. Z výpovědí podaných na PČR také vyplynulo, že i širší rodina otce je negativně nastavená proti matce, což chlapec velmi dobře vnímá a přímo či nepřímo ho to podporuje v odmítání mateřské postavy.

Matka na PČR přiznala, že použila nepřiměřené fyzické síly při potrestání Jana, bránila se však tvrzením, že ji syn nerespektuje jako autoritu, je na ni drzý. Věc šetřená na PČR jako týrání svěřené osoby byla nakonec postoupena k projednání na přestupkové oddělení, kde bylo rozhodnuto, že matka se dopustila přestupku tím, že úmyslně narušila občanské soužití hrubým jednáním a bylo jí uloženo napomenutí. V současné době je tedy nezl. Jan v péči otce, matka respektuje přání Jana zůstat u otce a má tak ve své péči mladšího syna. Trvá spolupráce rodiny s krizovým centrem pro děti, neboť matka má stále zájem se s Janem stýkat, snaží se vztah s Janem vylepšit, zatím však bez kladného výsledku.

Případová studie č. 5

Katka, 9 let

OSPOD byl požádán o prošetření rodinných poměrů u nezl. Katky, t.č. žákyně třetí třídy základní školy, a to z důvodu podezření na fyzické i psychické týrání ze strany otce nezl. Matka měla při hovorových hodinách s tř. učitelkou naznačit, že otec nezl. nepřiměřeně trestá za nepodstatné věci, také Katka si na otce paní učitelce stěžovala, v hodinách kreslení ho zobrazovala jako zlé zvíře, kterého se bojí. Ze strany školy matka odmítala jakoukoliv intervenci, sama prý si situaci řeší, ale odmítala sdělit jak. Zpráva byla podána kvůli dlouhodobé špatné atmosféře v rodině, která by mohla mít negativní vliv na vývoj nezletilou.

Matka při pohovoru na OSPOD uváděla, že přestože bydlí doposud s manželem v jednom bytě, již několik let žijí odděleně, ona spává s dcerou, manžel sám v pokoji. Přiznala dlouhodobé spory v rodině, uváděla, že se dcera otce bojí, neboť ten se k ní chová hrubě, bolestivě ji chytá za ruce, tahá ji za ně, vyhrožuje jí, že jí ruce uřeže apod. Dcera dělá vše proto, aby s ním nebyla, nechce s otcem ani sedět u jednoho stolu při jídle. Matka má strach nechávat dceru s otcem osamotě, odvolávala se i na svou matku, která byla také přítomna nevhodného chování otce vůči nezl. Dále uváděla, že v nedávné době shodil otec Katku s křesla, ta si potom stěžovala na bolest krku a hlavy, matka musela vyhledat s dcerou lékařské ošetření. Matka udávala také chování manžela vůči dceři, které má charakter sexuálního obtěžování – doteky, osahávání po celém těle, otec prý chodil za dcerou na WC i do koupelny.

Při rozhovoru s nezl. bez přítomnosti matky tato uváděla, že je otec na ni zlý, křičí na ni a bije ji bez jakéhokoliv důvodu. Má z něho strach a nechce s ním zůstat o samotě. Matce byly předány kontakty na krizové centrum pro děti, domluvena návštěva u psychologa, kam se matka následující den dostavila.

S péčí v tomto odborném zařízení však nebyla spokojená, následující dny matka uváděla, že by bylo lepší, kdyby s dcerou nikam nechodila a nikdo by je nevyšetřoval, měla za to, že situaci zvládne sama, bez odborné pomoci. Následně se odstěhovala ze společné domácnosti i s dcerou ke svým rodičům.

Otec při pohovoru na OSPOD odmítl obvinění matky, uváděl, že dceru v žádném případě netýrá, a to jak psychicky, tak ani fyzicky. Má za to, že se jedná o manipulaci ze strany manželky, která se snaží mu znemožnit jakýkoliv kontakt s dcerou, nedovoluje mu ji vychovávat a být s ní, tento stav trvá již tři roky. V poslední době je situace taková, že už ani dcera nechce s otcem být, neboť stále slyší od své matky, že je otec špatný a pro ni nebezpečný. Co se týče trestání dcery, tak k tomuto otec uváděl, že Katku nebije, podle matky se prý jedná o bití i to, když dceru např. chytne za paži a to běžným způsobem, bez způsobení bolesti. Matka již nedovolí otci ani to, aby dal dceři pusu nebo ji objal, neboť to považuje za něco nepřípustného.

Otec měl zájem o výchovu své dcery, po návratu ze služební cesty však zjistil, že matka se i s dcerou odstěhovala neznámo kam. Prarodiče ze strany matky na OSPOD uváděli, že byli opakovaně svědky, kdy jim Katka telefonovala, že má strach z otce, schovávala se před ním ve skříni a vyprávěla jim, že ji bije přes zadek.

Vzhledem k výše uvedenému bylo na PČR oznámeno podezření ze spáchání trestného činu týrání svěřené osoby a pohlavního zneužívání, protože otec požadoval stýkat se nadále s dcerou, byl také podán na soud návrh na vydání předběžného opatření, kterým se nezl. Katka předává do péče matky. V řízení o výkonu rodičovské zodpovědnosti byla pak nezl. Katka svěřena do péče matky, styk nezl. s otcem nebyl soudem stanoven, neboť oba rodiče se před soudem shodli, že toto bude předmětem jejich dohody.

Otec se poté opakovaně obracel na OSPOD jak má postupovat, když se chce s dcerou vidat, chtěl jí např. dát dárek k Vánocům nebo k narozeninám. Matka se však snažila kontaktu otce s dcerou vyhábat, některá setkání se tak uskutečnila přímo na OSPOD, poté

bylo doporučeno rodičům kontaktovat krizové centrum pro děti, kde by do budoucna mohly probíhat asistované kontakty. Oba rodiče s tímto souhlasili, otec očekával, že mu pomohou odbourat dceřin blok vůči němu.

Usnesením PČR byla trestní věc podezření ze spáchání zločinu pohlavní zneužívání a přečinu týrání svěřené osoby, kterého se měl dopustit otec nezl., odložena, neboť z provedeného dokazování vyplynulo, že nezletilá nebyla nikdy svým otcem nadměrně trestána a bita, pokud k nějakým fyzickým trestům došlo, nejednalo se o nadměrné týrání, ale o běžnou rodičovskou reakci na neposlušnost, kdy z vyšetřování vyplynulo, že stejným způsobem nezl. trestali oba rodiče, pouze vlivem rodinného prostředí, kdy došlo k izolaci nezletilé od otce, si tato navykla rozdílně hodnotit obdobné jednání obou rodičů. Co se týče sexuálního zneužívání, toto sama nezl. o sobě popřela s tím, že o tom ví pouze od babičky a matky.

Z provedených znaleckých posudků na nezl. Katku také vyplynulo, že tato vypovídá pravdu, ale hodnotí ji tak, jak byla naučena z domu matkou, příp. babičkou. Popsala běžné rodičovské projevy, jako je plácnutí po zadku, nadávání a jiné, ale týkalo-li se to otce, hodnotila ho silně negativně, a to i tehdy, když téměř stejné chování popsala i u matky. K takovému hodnocení byla vedena a naučena. Následkem vedení matky a širší rodiny má tak nezl. zkreslené postoje k hodnocení událostí, obtížně se orientuje v realitě. Její výchova je ochránářská, je matkou izolována od otce.

Testové vyšetření neprokázalo obvinění otce. Spolupráce rodičů s krizovým centrem byla po čtyřech měsících ukončena, a to ze strany krizového centra. Pracovníkům se nepodařilo navázat spolupráci s nezl. Katkou, ta odmítala samostatně komunikovat, nevěděla nic o účelu návštěvy v centru, přestože matka uváděla, že ji na toto připravovala. Matka po celou dobu docházky vyjadřovala nesouhlas s jejich navrhovanými postupy a opakovaně vyjadřovala nedůvěru k organizaci i ke kompetentním pracovníkům. Bylo vysloveno podezření na rozvíjející se syndrom zavrženého rodiče. Matka začala posléze navštěvovat nového psychologa, uváděla, že tento prozatím nedoporučuje setkání dcery s otcem.

Otec stále trval na setkávání s dcerou, měl o ni stále zájem, matka mu však toto neumožňovala. Pokud OSPOD kontaktoval matku nezl. pro domluvení asistovaného kontaktu, matka sdělila, že bude jednat pouze prostřednictvím svého právního zástupce, k žádnému setkání však nedošlo. Vzhledem k tomu, že dohoda otce s matkou nebyla možná, bylo otci doporučeno podat na soud návrh na určení styku s nezl. Rodina tak zůstává i nadále v péči OSPOD.

Případová studie č. 6

Jáchym, 11 let

Nezl. Jáchym se narodil z mimomanželského vztahu, když mu bylo pět let, matka si našla nového partnera, provdala se za něj a z tohoto vztahu se poté narodil jeho polorodý bratr Aleš. Jak vyšlo později najevo, již od počátku manželství otec matku vulgárně slovně napadal, i v době gravidity se k ní choval hrubě. U Jáchyma byla diagnostikována lehká mozková dysfunkce. Jáchym je hyperaktivní, impulzivní, zbrklý, je zde zvýšený motorický neklid a toto se projevuje především v jeho chování a také ve školních výkonech. Otec se velmi rozdílně choval k oběma dětem, kdy své vlastní dítě velmi obhajoval, k Jáchymovi se naopak choval hrubě, nadával mu, plival po něm a často jej také fyzicky trestal. Důvodem pro takto nepřiměřené otcovo chování bylo např. to, že si Jáchym půjčil z dětského pokoje bratrovu hračku, otec mu pak i naznačoval, že on zde není doma, ať si jde za svým otcem.

Situace v rodině se vyhrotila ve chvíli, kdy matka toto vše oznámila na PČR a následně podala na soud návrh na vydání předběžného opatření a navrhla, aby otcí byl zakázán vstup do společného obydlí, jakož i do bezprostřední blízkosti domu a také povinnost zdržet se kontaktu s matkou a jejím synem z prvního vztahu. Soud jejímu návrhu vyhověl, neboť matka měla obavu o život svůj i nezletilých dětí. Otec se na matce dopouštěl psychického násilí, napadal ji, a to opakovaně a dlouhodobě. Matka se z důvodu domácího násilí, které probíhalo téměř šest let, odstěhovala od otce dětí do podnájmu. Zároveň podala k soudu návrh na výkon rodičovské zodpovědnosti pro dobu do i po rozvodu.

Nezl. Jáchym na PČR vypovídal, že mu nevlastní táta stále nadává, že je „parchant, hajzl, dement, debil, zloděj zasranej a že má papíry na hlavu“. Také uváděl, že jej bezdůvodně fyzicky napadá, např. do něj kopne nohou, dostává od něj facky na tvář apod. Ve znaleckém posudku z oboru psychologie byl vztah nezl. Jáchyma k otcí charakterizován jako velmi negativní, on sám popisoval sprosté nadávky vůči své osobě, řvaní, tresty, které dostával za svého bratra Aleše, nadávky, když bránil matku, kopání od otce, plivání do

obličej, kroucení rukou za zády, výprask vařečkou, po kterém měl modřiny apod. Nebyly zjištěny charakteristické příznaky fyzického týrání. Stal se však objektem napadání ze strany jeho nevlastního otce, což lze hodnotit jako negativní, narušující výchovu a zdravý psychický vývoj nezletilého. V jeho případě i ADHD mohlo trochu ovlivnit to, že problémy, které v rodině byly, se na něm za ta léta nepodepsaly výrazně hůře. Jáchym se mohl cítit ukřivděný proto, že otec preferoval svého vlastního syna, byl tam však stále pozitivní vliv matky.

Matka charakterizována jako osobnost, která v současné době trpí smíšenou úzkostně depresivní reakcí rozvinutou na základě matrimoniálních problémů. Jde o reakci na závažný stres a poruchy přizpůsobení. Byly zjištěny příznaky, které tvoří obraz oběti domácího násilí. Má obavy o svůj život, snížené sebevědomí, myšlenky, že za nic nestojí a zda její chování vůči manželovi bylo správné. Otec pak hodnocen jako osobnost, která je narcistická a histrionská. Má tendenci se stylizovat do lepšího světla, zřetelné jsou jeho emoční výkyvy se sklonem k afektům, které nastupují i po drobných podnětech. Postrádá empatii a soucit, je silně sebestředný, jedná majetnický, dráždivě, věčně není spokojen a jedná povýšeně. Má zvýšený sklon reagovat afektivně, ale pokud je motivován, dokáže své jednání ovládat. Má vysoké sebevědomí a nepřipouští si vážnější provinění, nemá potřebu korekce či osobnostní změny. Otec byl za výše uvedené jednání uznán soudem vinným ze spáchání zločinu týrání svěřené osoby a osoby žijící ve společném obydlí a byl odsouzen k úhrnnému trestu odnětí svobody v trvání 30 měsíců s podmíněným odkladem na zkušební dobu v trvání 36 měsíců. Zároveň byla uložena povinnost absolvování poradenské či psychoterapeutické konzultace. Otec se proti tomuto rozsudku odvolal, krajský soud však jeho odvolání zamítl.

Mladší syn byl pak rozhodnutím soudu svěřen do výchovy matky, kdy však styk mladšího syna s otcem nebyl prozatím soudně stanoven a byl ponechán na dohodě rodičů. Matka zajistila dětem nový domov, změna prostředí pomohla oběma dětem zlepšit jejich psychický stav, matka navštěvovala ambulantně s dětmi psychologickou ambulanci. Poměry v rodině jsou nyní stabilizované, rodina však zůstává i nadále v péči OSPOD.

4.3 Prezentace výsledků výzkumu

Na základě výše popsanych případových studií můžeme tyto vzájemně porovnat a dojít k níže uvedeným závěrům:

- ve čtyřech případových studií byl obětí nepřiměřeného fyzického trestu chlapec, ve dvou případech se jednalo o dívky
- věk dětí se pohyboval od 5 do 14 let, z toho v jednom případě se jednalo o věk předškolní (3-6 let), tři děti byly mladšího školního věku (6-12 let) a dvě děti byly v období puberty (12-15 let)
- v roli oznamovatele byla ve třech případech matka, dále otec, mateřská škola a základní škola
- v roli agresora pak vystupuje nejčastěji otec, a to ve čtyřech případech, z toho v jednom případě otec nevlastní, ve dvou případech je jednalo o matku
- ve třech případech k nepřiměřenému trestání došlo v úplné rodině, v jednom případě se jednalo o již rozvedené rodiče, v jednom případě o rodinu novou (nevlastní otec) a v jednom případě šlo ze strany otce o osvojené děti
- důvody, pro které rodiče své děti tak nepřiměřeně potrestaly pak byly velmi různé: krádež finanční hotovosti, rozbití hračky, zatajení špatné známky ve škole, nesplnění zadaného úkolu, půjčování si hraček od svého polorodého sourozence.
- ve třech případech došlo soudem k ustanovení dohledu nad výchovou dítěte a ve třech případech ke změně výchovného prostředí
- ve dvou případech muselo bezprostředně po incidentu dojít k umístění dítěte do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc
- ve dvou případech byl rodič pravomocně odsouzen za tr. čin týrání svěřené osoby, z toho v jednom případě byla soudem uložena i povinnost absolvování psychologické konzultace, ve třech případech byla věc postoupena k přestupkovému řízení a v jednom případě byla věc policií odložena.

Z výše uvedeného můžeme tedy odpovědět i na výzkumné otázky položené v úvodu:

1. Jsou v rodinách fyzicky trestány častěji děti předškolního věku?

Na základě případových studií můžeme konstatovat, že nejčastěji byly nepřiměřeně fyzicky trestány děti mladšího školního věku, ve dvou případech se jednalo dokonce o pubescenty. Je známé, že toto období se vyznačuje výkyvy v emočním prožívání, projevuje se potřebou větší svobody v rozhodování o sobě samém a osamostatňováním se od rodičů. Domnívám se, že v tomto období již fyzické tresty ztrácejí zcela smysl a jsou neúčinné.

2. Je tím, kdo nejčastěji dítě v rodině tělesně trestá otec, příp. partner matky?

Z šesti případových studií byl čtyřikrát v roli trestajícího rodiče otec, z toho v jednom případě se jednalo o otce nevlastního. Ve dvou případech se nepřiměřeného fyzického trestání dopustila matka.

3. Dotýká se tělesné trestání pouze dětí z neúplných rodin?

Z popisovaných případových studií vyplývá, že ve třech případech ze šesti došlo k nepřiměřenému fyzickému trestání v úplné rodině, v jednom případě se jednalo o již rozvedené rodiče, v jednom případě o rodinu novou (nevlastní otec) a v jednom případě šlo ze strany otce o osvojené děti.

Vzhledem k tomu, že jsem pracovala se šesti případovými studiemi, vztahují se výše uvedené výsledky na mnou popisované případové studie. Lze předpokládat, že v případě většího počtu případových studií by výsledky mohly být odlišné.

ZÁVĚR

Téma mé bakalářské práce znělo: „Fyzické tresty na dětech z pohledu pracovníka sociálně- právní ochrany dětí“.

V úvodu práce jsem si stanovila cíle, kterých jsem chtěla zpracováním bakalářské práce dosáhnout. Jednalo se zejména o popsání toho, jaký trest uložený rodičem je ještě legální a v rámci tzv. rodičovské zodpovědnosti, co vede rodiče k užívání fyzických trestů a jaké mohou být jejich následky. Také jsem chtěla popsat práci pracovníků sociálně-právní ochrany dětí s dítětem ohroženým nepřiměřenými fyzickými tresty ve své rodině.

V praktické části bakalářské práce jsem se snažila na šesti různých případových studiích poukázat na rozmanitost příčin a důvodů, pro které byly děti trestány. Je pro mě stále nepochopitelné, jak může rodič ztrestat své dítě jen například proto, že zatajilo špatnou známku ve škole a to takovým způsobem, že dítě vzhledem k utrpeným zraněním skončí v nemocnici na neurologickém oddělení.

Stejně varující je pro mě i případová studie č. 5, kde jsem se snažila ukázat, jak se postupně nepravdivým nařčením z fyzického trestání a poté izolací od druhého rodiče může začít u dítěte rozvíjet syndrom zavrženého rodiče a jak bývá mnohdy těžké pro zavrženého rodiče obvinění vyvrátit a najít ke svému dítěti cestu zpět.

Nejsem přesvědčena o tom, že ani zmiňovaný návrh zákona o zákazu fyzických trestů by vyřešil případy, které jsem v praktické části popsala. Rodič, který je schopen se takto zachovat ke svému dítěti, nebude reagovat jinak ani ve chvíli, když bude tělesný trest nezákonný.

Pokud je třeba dle mého názoru někde něco změnit, pak je to stále v oblasti prevence a osvěty. Výchova dětí je na jedné straně nesmírně náročná a zodpovědná práce a mnohdy

přináší problémy. Na druhé straně jsou děti pro nás nádherným darem, myslím si, že to všichni dobře víme, ale někdy na to zapomínáme. Bohužel se řada rodičů ve vypjatých výchovných situacích uchyluje k takovým formám tělesných trestů, které jsou zcela za hranicí přiměřeného potrestání. To, co pak svému dítěti způsobí, se nenávratně vryje do dětské duše. Přestože pak často svého jednání litují, obnovit vzájemné vztahy, tak hluboce narušené, se bohužel vždy nepodaří. Rodič tak ztrácí to, co by pro něj mělo být nejcennější – svoje dítě. Ztrácí jeho lásku a důvěru.

Využitelnost své bakalářské práce spatřuji především v tom, že by mohla být doplňujícím materiálem pro nové pracovníky orgánů sociálně-právní ochrany dětí, výchovné poradce nebo pracovníky Policie ČR.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Právní předpisy

- [1] Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.
- [2] Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod.
- [3] Zákon č. 104/1991 Sb., Úmluva o právech dítěte.
- [4] Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších právních předpisů.
- [5] Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších právních předpisů.
- [6] Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších právních předpisů.
- [7] Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších právních předpisů.

Literatura

- [8] Bechyňová, V. Případové konference. Praha: Portál, 2012, 160 s. ISBN 978-80-262-0181-6.
- [9] Biddulph, S. Tajemství výchovy šťastných dětí. Praha: Portál, 1999, 136 s. ISBN 80-7178-334-X.
- [10] Delaroche, P. Rodiče, nebojte se říkat ne. Praha: Portál, 2007, 144 s. ISBN 978-80-7367-347-5.
- [11] Dušková, Z. Obraz problematiky týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte v letech 1992-2003. Praha: Dětské krizové centrum, o.s., 2004, 103 s.
- [12] Čačka, O. Psychologie dítěte. Tišnov: Sursum, 1997, 156 s. ISBN 80-85799-03-0.
- [13] Čáp, J., Mareš, J. Psychologie pro učitele. Praha: Portál, 2001, 656 s. ISBN 80-7178-463-X.
- [14] Čírtková, L., Vitoušová, P. a kol. Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů. Praha: Grada, 2007, 191 s. ISBN 978-80-247-2014-2.

- [15] Gjuričová, Š., Kocourková, J. a kol. Podoby násilí v rodině. Praha: Vyšehrad, 2000, 104 s. ISBN 80-7021-416-3.
- [16] Hartl, P. Stručný psychologický slovník. Praha: Portál, 2004, 312 s. ISBN 80-7178-803-1.
- [17] Jůva, V. Přehled dějin výchovy. Brno: Paido, 1993, 65 s. ISBN 80-85931-07-9.
- [18] Kohoutek, R. Pedagogická psychologie. Brno: IMS, 2006, 266 s.
- [19] Kohoutek, R. Základy psychologie osobnosti. Brno: CERM, 2000, 263 s. ISBN 80-7204-156-8.
- [20] Kopřiva, P., Nováčková, J. a kol. Respektovat a být respektován. Kroměříž: Spirála, 2008, 286 s. ISBN 978-80-904030-0-0.
- [21] Koudelková, A. Psychologické otázky delikvence. Praha: Victoria Publishing, 1995, 114 s. ISBN 80-7178-022-6.
- [22] Koukolík, F., Drtilová, J. Vzpouza deprivantů. Praha: Makropulos, 1996, 303 s. ISBN 80-901776-8-9.
- [23] Krausová, L., Novotná, V. Sociálně-právní ochrana dětí. Praha: ASPI, 2006, 228 s. ISBN 80-7357-214-1.
- [24] Mádrová, E. Zkuste být dítětem. Praha: Portál, 1998, 120 s. ISBN 80-7178-229-7.
- [25] Malá, E., Pavlovský, P. Psychiatrie: učebnice pro zdravotní sestry a další pomáhající profese. Praha: Portál, 2002, 144 s. ISBN 80-7178-700-0.
- [26] Matějček, Z. Co děti nejvíce potřebují. Praha: Portál, 2007, 108 s. ISBN 978-80-7367-272-0.
- [27] Matějček, Z. Po dobrém, nebo po zlém? Praha: Portál, 2000, 109 s. ISBN 80-7178-486-9.
- [28] Matějček, Z. Výbor z díla. Praha: Karolinum, 2005, 445 s. ISBN 80-246-1056-6.
- [29] Pemová, T., Ptáček R. Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi. Praha: Grada, 2012, 192 s. ISBN 978-80-247-4317-2.
- [30] Prekop, J. I rodiče by měli dělat chyby. Praha: Portál, 2010, 112 s. ISBN 978-80-7367-766-4.

- [31] Průcha, J., Walterová, E. A kol. Pedagogický slovník. Praha: Portál, 2003, 322 s. ISBN 80-7178-772-8.
- [32] Radvan, E., Vavřík, M. Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách. Brno: IMS, 2009.
- [33] Rogge, J.-U. Děti potřebují hranice. Praha: Portál, 2007, 136 s. ISBN 978-80-7367-330-7.
- [34] Říčan, P. Psychologie. Praha: Portál, 2009, 304 s. ISBN 987-80-7367-560-8.
- [35] Vágnerová, M. Psychopatologie pro pomáhající profese. Praha: Portál, 2002, 444 s. ISBN 80-7178-678-0.
- [36] Vaníčková, E. Tělesné tresty dětí. Praha: Grada, 2004, 116 s. ISBN 80-247-0814-0.
- [37] Vymětal, J. Úzkost a strach u dětí. Praha: Portál, 2004, 184 s. ISBN 80-7178-830-9.

Časopisy

- [38] Dušková Z. Dítě a domácí násilí. Právo a rodina č. 8/2010. Praha: Linde, 2010, s. 1-6. ISSN 1212-866X.
- [39] Novotná V. Možnosti soudů a orgánů sociálně-právní ochrany dětí v pomoci řešit spory rodičů o děti. Právo a rodina č. 1/2011. Praha: Linde, 2011, s. 6-9. ISSN 1212-866X.

Internetové zdroje

- [40] Názory občanů ČR na tělesné tresty dětí. Stop násilí na dětech [online]. 2008 [cit. 2013-31-03] Dostupné z http://www.stopnasilinadetech.cz/pdf/nazory_obcanu_na_telesne_tresty.pdf
- [41] Trestní zákoník – Týrání osoby žijící ve společném obydlí (§ 199). Domácí násilí [online].[cit. 2013-31-03] Dostupné z www.domacinasili.cz/pravni-uprava/trestni-zakonik-tyrani-osoby-zijici-ve-spolecnem-obydli-199.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

OSPOD	Orgán sociálně-právní ochrany dětí
SKPV PČR	Skupina kriminální policie a vyšetřování Policie České republiky
MŠ	Mateřská škola
FOD	Fond ohrožených dětí
CAN	Syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte
ADHD	Hyperaktivita s poruchou pozornosti
nezl.	nezletilý

SEZNAM OBRÁZKŮ

OBRÁZEK 1: PŘÍPADOVÁ STUDIE Č. 2.....	46
OBRÁZEK 2: PŘÍPADOVÁ STUDIE Č. 2.....	47
OBRÁZEK 3: PŘÍPADOVÁ STUDIE Č. 3.....	51
OBRÁZEK 4: PŘÍPADOVÁ STUDIE Č. 3.....	52
OBRÁZEK 5: PŘÍPADOVÁ STUDIE Č. 3.....	53